

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาผลของการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา แก่ผู้ป่วยโรคมะเร็งก่อนออกจากโรงพยาบาล และพิจารณาถึงปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้อง และส่งผลถึงผลของการให้บริการนี้ โดยออกแบบเปรียบเทียบ ผลการให้บริการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาของผู้ป่วยกลุ่มศึกษากับกลุ่มควบคุมซึ่งเป็นกลุ่มผู้ป่วยที่ไม่ได้รับบริการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา ซึ่งผลของการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ข้อมูลลักษณะทางประชากร

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโรค การรักษา และประวัติการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด

ตอนที่ 2 ผลของการดำเนินงาน

2.1 ผลการวิเคราะห์และประเมินสภาพปัญหาของผู้ป่วยก่อนได้รับคำแนะนำ

2.2 ผลการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย

2.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อผลของการให้บริการ

2.4 ความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการดำเนินงาน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการวิเคราะห์ ได้แก่ ข้อมูลลักษณะทางประชากร และข้อมูลของผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคและการรักษาที่ได้รับ และประวัติการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด

1.1 ข้อมูลลักษณะทางประชากร

การวิจัยนี้เริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือน มกราคม 2541 ถึง เดือน มิถุนายน 2541 กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยในรับใหม่ ที่ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคมะเร็ง และได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ในแผนกอายุรกรรมโรคมะเร็งและแผนกสูติรีเวช โดยไม่จำกัด เพศ อายุ มีจำนวนทั้งสิ้น 91 ราย เป็นผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม หรือกลุ่มที่ไม่ได้รับการให้บริการแนะนำปรึกษาเรื่องยาจำนวน 44 ราย และเป็นผู้ป่วยกลุ่มศึกษา หรือกลุ่มที่ได้รับคำปรึกษาแนะนำเรื่องยา จำนวน 47 ราย ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยพบผู้ป่วยหญิงจำนวน 64 ราย และผู้ป่วยชาย จำนวน 27 ราย คิดเป็นร้อยละ 70.3 และ 29.7 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด ตามลำดับ อายุโดยเฉลี่ยของผู้ป่วย คือ 51.9 ± 11.3 ปี (Mean \pm SD) โดยมีผู้ป่วยอายุต่ำสุด 17 ปี และมีอายุสูงสุด 74 ปี ช่วงอายุที่มีจำนวนผู้ป่วยมากที่สุดคือ 41-60 ปี (ร้อยละ 52.0 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ผู้ป่วยส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา (ร้อยละ 45.0 ของผู้ป่วยทั้งหมด) และระดับมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 35.2) ผู้ป่วยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่มีรายได้ (ร้อยละ 32 ของผู้ป่วยทั้งหมด) และเป็นผู้มีรายได้อยู่ในระดับ 10,000-20,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 29) และเมื่อได้ทำการเปรียบเทียบลักษณะทางประชากรของผู้ป่วย ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ระหว่างผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม และกลุ่มศึกษา พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ซึ่งรายละเอียดของลักษณะทางประชากรของผู้ป่วยทั้งสองกลุ่ม แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะทางประชากรของผู้ป่วย

ลักษณะทางประชากร	จำนวนผู้ป่วย (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม (n = 44)	กลุ่มศึกษา (n = 47)
1. เพศ		
หญิง	32 (72.7)	32 (68.1)
ชาย	12 (27.3)	15 (31.9)
2. อายุ (ปี)		
น้อยกว่า 20	-	1 (2.1)
20 - 40	7 (15.9)	10 (21.3)
41 - 60	21 (47.7)	26 (55.3)
มากกว่า 60	16 (36.4)	10 (21.3)
3. การศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามัธยม	22 (50.0)	19 (40.4)
มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่าปริญญาตรี	12 (27.3)	19 (40.4)
ปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี	10 (22.7)	9 (19.2)
4. อาชีพ		
งานบ้าน, เกษียณอายุ	21 (47.7)	19 (40.4)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว	5 (11.4)	10 (21.3)
รับจ้าง ลูกจ้าง	6 (13.6)	6 (12.8)
ข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	12 (27.3)	11 (23.4)
นักเรียน	-	1 (2.1)
5. รายได้ (บาท/เดือน)		
ไม่มีรายได้	15 (34.1)	14 (29.8)
ต่ำกว่า 10,000 บาท	10 (22.7)	13 (27.7)
10,000 - 20,000 บาท	13 (29.6)	13 (27.7)
มากกว่า 20,000 บาท	6 (13.6)	7 (14.8)

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับโรค การรักษา และประวัติการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด

ผู้ป่วยที่ได้ทำการศึกษาทั้งหมดจำนวน 91 ราย เป็นผู้ป่วยในแผนกอายุรกรรม โรคมะเร็งจำนวน 41 ราย (ร้อยละ 45.0 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ผู้ป่วยอีกจำนวน 50 ราย (ร้อยละ 55.0 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) เป็นผู้ป่วยโรคมะเร็งในแผนกสูติรีเวช ดังนั้นโรคมะเร็งที่พบในกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่จึงเป็นโรคมะเร็งในระบบสืบพันธุ์ (ร้อยละ 56.0 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ซึ่งชนิดที่พบมากที่สุดได้แก่ มะเร็งรังไข่พบจำนวน 31 ราย (ร้อยละ 60.8 ของมะเร็งทางระบบสืบพันธุ์) พบมะเร็งปากมดลูกในผู้ป่วยกลุ่มนี้น้อย จำนวน 7 ราย อาจเนื่องจากวิธีการรักษาซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีฉายแสง จึงเป็นผู้ป่วยของแผนกรังสีวิทยา สำหรับมะเร็งชนิดอื่นที่พบรองลงมาคือ มะเร็งปอดและมะเร็งลำไส้ใหญ่ พบร้อยละ 15.4 และ 9.9 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด ตามลำดับ นอกจากนี้จะเป็นมะเร็งชนิดอื่นที่พบได้บ้าง ได้แก่ มะเร็งเต้านม มะเร็งของศีรษะและคอ มะเร็งของเซลล์ไต และมะเร็งตับ เป็นต้น สำหรับระยะของโรค (Staging) พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61.5 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) อยู่ในระยะโรคที่มีการแพร่กระจายและลุกลามแล้ว จากการศึกษาพบว่าชนิดของโรคมะเร็งและระยะการเกิดโรคมะเร็ง มีการกระจายในผู้ป่วยทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกัน โดยไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>0.05$) รายละเอียดในเรื่องโรค ในผู้ป่วยกลุ่มควบคุม และกลุ่มศึกษา แสดงดังตารางที่ 2

สำหรับวิธีการรักษาที่ผู้ป่วยได้รับนั้น พบว่ามีผู้ป่วยเพียง 21 ราย (ร้อยละ 23.1 ของผู้ป่วยทั้งหมด) ที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดอย่างเดียว โดยเป็นผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม 9 ราย และเป็นผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา 12 ราย ผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดอย่างเดียว ส่วนใหญ่เป็นผู้ป่วยมะเร็งปอด หรือ มะเร็งตับที่มีการลุกลามของโรคไปมาก ไม่สามารถรักษาด้วยการผ่าตัดหรือฉายรังสีได้ อย่างไรก็ตามผู้ป่วยส่วนใหญ่ จะได้รับวิธีการรักษาร่วมกันหลายวิธี ได้แก่ ยาเคมีบำบัดร่วมกับการผ่าตัด (ร้อยละ 64.8 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) เคมีบำบัดร่วมกับการฉายแสง (ร้อยละ 5.5) และเคมีบำบัดร่วมกับการผ่าตัดและฉายแสง (ร้อยละ 6.6) ซึ่งวิธีการรักษาต่างๆนี้ จะขึ้นอยู่กับชนิดของโรค และระยะการลุกลามของโรค รายละเอียดวิธีการรักษาผู้ป่วย แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงชนิดของโรคมะเร็งและระยะโรคของผู้ป่วย

รายละเอียดเกี่ยวกับโรค	จำนวนผู้ป่วย (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
ชนิดของโรคมะเร็ง		
1. มะเร็งทางระบบสืบพันธุ์	25 (56.8)	26 (55.3)
2. มะเร็งปอด	6 (13.6)	8 (17.0)
3. มะเร็งลำไส้ใหญ่	5 (11.4)	4 (8.5)
4. มะเร็งเต้านม	1 (2.3)	2 (4.3)
5. มะเร็งชนิดอื่นๆ	7 (15.9)	7 (14.9)
รวม	44 (100)	47 (100)
ระยะโรค		
1. ระยะเริ่มต้น (ระยะ 1,2)	11 (25.0)	15 (31.9)
2. ระยะมีการลุกลาม (ระยะ 3,4)	28 (63.6)	28 (59.6)
3. ไม่ทราบ	5 (11.4)	4 (8.5)
รวม	44 (100.0)	47 (100.0)

ตารางที่ 3 แสดงวิธีการรักษาที่ผู้ป่วยได้รับ

วิธีการรักษาที่ได้รับ	จำนวนผู้ป่วย (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. เคมีบำบัดอย่างเดียว	9 (20.5)	12 (25.5)
2. เคมีบำบัดร่วมกับการฉายแสง	3 (6.8)	2 (4.3)
3. เคมีบำบัดร่วมกับการผ่าตัด	29 (65.9)	30 (63.8)
4. เคมีบำบัดร่วมกับการฉายแสงและผ่าตัด	3 (6.8)	3 (6.4)
รวม	44 (100)	47 (100)

ในการใช้ยาเคมีบำบัดเพื่อรักษาโรคมะเร็งในผู้ป่วยนั้น มีทั้งการใช้ยาชนิดเดียว และการใช้ยามากกว่า 1 ชนิดร่วมกันในการรักษา (Combination chemotherapy) ทั้งนี้ขึ้นกับ ชนิดของโรค การตอบสนองต่อการรักษาของผู้ป่วย และแบบแผนการใช้ยาของแพทย์ จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับการส่งใช้ยาทั้ง 2 แบบในระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา มีความใกล้เคียงกัน และไม่มี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p>0.05$) ผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81.3 ของผู้ป่วยทั้งหมด) ไม่เคยได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดชนิดอื่นมาก่อน ผู้ที่เคยได้รับการรักษาด้วยยาชนิดอื่นมาก่อน ส่วนใหญ่เนื่องมาจากการรักษาด้วยยาชนิดเดิม ไม่สามารถควบคุมโรคได้ ผู้ป่วยที่ศึกษาส่วนใหญ่ ได้รับยาเคมีบำบัดเป็นครั้งที่ 1-2 มีจำนวน 53 คน (ร้อยละ 58.2) และได้รับยาเป็นครั้งที่ 3-4 มีจำนวน 23 คน (ร้อยละ 25.3) ซึ่งจำนวนครั้งของการได้รับยาเคมีบำบัดระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p>0.05$) จำนวนขนานยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยได้รับมีตั้งแต่ 1 ถึง 4 ชนิด ส่วนใหญ่ได้รับยาเคมีบำบัดในการรักษาชนิดเดียวและ 2 ชนิด (ร้อยละ 36.6 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) มีผู้ป่วยเพียง 3 ราย (ร้อยละ 3.3) ที่ได้รับเคมีบำบัดจำนวน 4 ชนิด จำนวนขนานยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยทั้ง 2 กลุ่มได้รับไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p>0.05$) ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการรักษาและจำนวนขนานยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยได้รับ แสดงดังตารางที่ 4

ชนิดของยาเคมีบำบัดที่แพทย์สั่งใช้ให้กับผู้ป่วย มีรายละเอียด แสดงดังตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่ายาเคมีบำบัดที่มีการสั่งใช้มาก ได้แก่ Carboplatin , Cisplatin , Fluorouracil และ Paclitaxel ตามลำดับ ซึ่งพบว่าการสั่งใช้ยาเคมีบำบัดเหล่านี้ ในผู้ป่วยกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษาไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>0.05$)

ตารางที่ 4 แสดงวิธีการใช้ยาเคมีบำบัดในการรักษา ประวัติการได้รับยา จำนวนครั้งของการได้รับยาและจำนวนขนานยาที่ผู้ป่วยได้รับ

ชนิดข้อมูล	จำนวน (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. วิธีการใช้ยาเคมีบำบัดในการรักษา		
ใช้ยาเคมีบำบัดชนิดเดียว	25 (56.8)	22 (46.8)
ใช้ยาเคมีบำบัดมากกว่า 1 ชนิด ร่วมกัน	19 (43.2)	25 (56.2)
รวม	44 (100)	47 (100)
2. ประวัติการได้รับยา		
เคยได้รับเคมีบำบัดชนิดอื่นมาก่อน	9 (20.4)	8 (17.0)
ไม่เคยได้รับเคมีบำบัดชนิดอื่นมาก่อน	35 (79.5)	39 (83.0)
รวม	44 (100.0)	47 (100.0)
3. จำนวนครั้งของการได้รับยา		
1-2 ครั้ง	23 (52.3)	30 (63.8)
3-4 ครั้ง	12 (27.3)	11 (23.4)
5-6 ครั้ง	9 (20.4)	6 (12.8)
รวม	44 (100.0)	47 (100.0)
4. จำนวนขนานยาที่ผู้ป่วยได้รับ		
1 ชนิด	25 (56.8)	22 (46.8)
2 ชนิด	15 (34.1)	18 (38.3)
3 ชนิด	3 (6.8)	5 (10.6)
4 ชนิด	1 (2.3)	2 (4.3)
รวม	44 (100)	47 (100)

ตารางที่ 5 แสดงชนิดยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยได้รับในการรักษา

ชนิดของยาเคมีบำบัด	จำนวนครั้งของการสั่งใช้ยา (ครั้ง/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. Bleomycin	4 (3.3)	1 (0.7)
2. Carboplatin	35 (28.9)	33 (23.6) *
3. Cisplatin	24 (19.8)	37 (26.4) *
4. Cyclophosphamide	8 (6.6)	6 (4.3)
5. Dactinomycin	2 (1.6)	0 (0)
6. Doxorubicin	2 (1.6)	5 (3.6)
7. Etoposide	0 (0)	4(2.8)
8. Fluorouracil	13 (10.7)	17 (12.1) *
9. Gemcitabine	3 (2.4)	1 (0.7)
10. Ifosfamide	2 (1.6)	7 (5.0)
11. Interferon α	4 (3.3)	6 (4.3)
12. Irinotecan	4 (3.3)	2 (1.4)
13. Mitomycin C	1 (0.8)	2 (1.4)
14. Paclitaxel	14 (11.6)	14(10.0) *
15. Topotecan	0 (0)	2 (1.4)
16. Vinblastine	3 (2.4)	3 (2.1)
17. Vincristine	2 (1.6)	2 (1.4)
รวม	121 (100.0)	142 (100.0)

* หมายถึงยาที่มีการสั่งใช้มาก

ยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยได้รับส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปยาฉีด ซึ่งจะได้รับการบริหารยาจากทางโรงพยาบาล และอยู่ภายใต้การดูแลของบุคลากรทางการแพทย์ พบผู้ป่วย 2 ราย ที่ได้รับยาเคมีบำบัดในรูปรับประทาน ซึ่งต้องกลับไปบริหารยาเองที่บ้าน และมีผู้ป่วย 1 รายที่ได้รับ Interferon α ก่อนออกจากโรงพยาบาล ซึ่งผู้ป่วยนำยาไปให้แพทย์ที่คลินิกเป็นผู้ฉีดให้

สำหรับยาชนิดอื่นที่แพทย์สั่งจ่ายให้ผู้ป่วยก่อนออกจากโรงพยาบาล มักเป็นยาที่ใช้เพื่อช่วยป้องกันและแก้ไขอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้หลังผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว ตัวอย่างยา ได้แก่

- ยาต้านอาเจียน เช่น Metoclopramide, Dexamethasone, Ondansetron
- ยาวิตามินบำรุงเลือด เช่น ธาตุเหล็ก, Folic acid
- ยาช่วยป้องกันเยื่อทางเดินอาหารอักเสบ เช่น Sucralfate, Ranitidine
- ยากระตุ้นการสร้างเม็ดเลือดขาว เช่น G-CSF
- ยากระตุ้นความอยากอาหาร เช่น Megestrol acetate
- ยาระงับปวด เช่น Paracetamol, Tramadol HCl, Morphine sulfate

จำนวนยาที่ผู้ป่วยได้รับ มีตั้งแต่ 0-12 ชนิด จำนวนชนิดยาโดยเฉลี่ยที่ผู้ป่วยได้รับคือ 2.9 ± 2.1 ชนิด (Mean \pm SD) และมีผู้ป่วยจำนวน 2 รายที่ได้รับยามากถึง 12 และ 10 ชนิด ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลของการดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา

จากการดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย สามารถติดตามสัมภาษณ์และประเมินผลการสัมภาษณ์ผู้ป่วยจนเสร็จสิ้นการศึกษา ได้จำนวน 75 ราย คิดเป็นร้อยละ 82.4 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมดที่ได้ทำการศึกษา ในจำนวนนี้เป็นผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม จำนวน 37 ราย (ร้อยละ 84.1 ของจำนวนผู้ป่วยในกลุ่มควบคุมเดิม) และเป็นผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา จำนวน 38 ราย (ร้อยละ 80.9 ของจำนวนผู้ป่วยในกลุ่มศึกษาเดิม) สาเหตุของการที่ไม่สามารถติดตามสัมภาษณ์

ผู้ป่วยได้ทุกราย เนื่องจาก ผู้ป่วยบางรายเสียชีวิต บางรายมีปัญหาด้านจิตใจหรือมีการดำเนินโรค
 เลวลง มีผลทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม ไม่สามารถให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ต่อไปได้ บางราย
 ได้รับยาครบแล้วแพทย์นัดตรวจที่แผนกผู้ป่วยนอก บางรายได้รับการรักษาต่อที่ต่างจังหวัด และ
 บางรายไม่มารับการรักษาต่อตามนัด ข้อมูลดังแสดงในตารางที่ 6 อย่างไรก็ตาม ข้อมูลทาง
 ลักษณะประชากร ข้อมูลเกี่ยวกับโรค และการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยที่เหลือทั้ง
 สองกลุ่ม ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>0.05$) รายละเอียดดังแสดงในตาราง
 ที่ 7

ตารางที่ 6 สาเหตุของการที่ไม่สามารถติดตามสัมภาษณ์และประเมินผลผู้ป่วยได้ทุกราย

สาเหตุ	จำนวนผู้ป่วย (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. ผู้ป่วยเสียชีวิต	1 (14.2)	2 (22.2)
2. ผู้ป่วยขาดการมารับการรักษาต่อตามนัด	3 (42.9)	1 (11.1)
3. แพทย์นัดผู้ป่วยที่แผนกผู้ป่วยนอก	3 (42.9)	2 (22.2)
4. ได้รับการรักษาต่อที่โรงพยาบาลต่างจังหวัด	0 (0)	1 (11.1)
5. มีปัญหาด้านจิตใจหรือสุขภาพ	0 (0)	2 (22.2)
6. มีปัญหาจากกระบวนการติดตามผู้ป่วย	0 (0)	1 (11.1)
รวม	7 (100.0)	9 (100.0)

ตารางที่ 7 แสดงลักษณะทางประชากรของผู้ป่วยที่ติดตามได้จำนวน 75 ราย

ลักษณะทางประชากร	จำนวนผู้ป่วย (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม (n = 37)	กลุ่มศึกษา (n = 38)
1. เพศ		
หญิง	26 (70.3)	27 (71.7)
ชาย	11 (29.7)	11 (28.9)
2. อายุ (ปี)		
น้อยกว่า 20	-	1 (2.6)
20 - 40	6 (16.2)	6 (15.8)
41 - 60	16 (43.2)	22 (57.9)
มากกว่า 60	15 (40.5)	9 (23.7)
3. การศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามัธยม	20 (54.1)	17 (44.7)
มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่าปริญญาตรี	8 (21.6)	16 (42.1)
ปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี	9 (24.3)	5 (13.2)
4. อาชีพ		
งานบ้าน, เกษียณอายุ	19 (51.4)	14 (36.8)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว	5 (13.5)	9 (23.6)
รับจ้าง ลูกจ้าง	4 (10.8)	6 (15.8)
ข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	9 (24.3)	5 (13.2)
นักเรียน	-	1 (2.6)
5. รายได้ (บาท/เดือน)		
ไม่มีรายได้	13 (35.1)	12 (31.6)
ต่ำกว่า 10,000 บาท	9 (24.3)	10 (26.3)
10,000 - 20,000 บาท	9 (24.3)	10 (26.3)
มากกว่า 20,000 บาท	6 (16.2)	6 (15.8)

ในการรายงานผลของการดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา จะแบ่งเป็น4หัวข้อคือ

- การรายงานผลการวิเคราะห์และประเมินสภาพปัญหาของผู้ป่วยก่อนได้รับคำแนะนำ
- ผลของการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา
- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อผลของการให้บริการ
- ความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการดำเนินงาน

2.1 ผลการวิเคราะห์และประเมินสภาพปัญหาของผู้ป่วยก่อนได้รับคำแนะนำ

การประเมินสภาพปัญหาของผู้ป่วยก่อนดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา จัดเป็นขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา ทำให้เภสัชกร ได้ทราบสภาพปัญหาเกี่ยวกับการใช้ยาของผู้ป่วย ทราบถึงความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ ความเชื่อ พร้อมทั้งพฤติกรรมการใช้ยา ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนกลวิธีให้คำแนะนำ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้ป่วยในแต่ละราย ซึ่งมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน เพื่อให้การให้บริการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยานี้ เกิดประสิทธิผลมากที่สุด การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ใช้การสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ป่วย ร่วมกับการใช้ข้อมูลจากแบบบันทึกประวัติผู้ป่วย ซึ่งสามารถประเมินความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัด และปัญหาอื่นๆของผู้ป่วยที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพ

ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการใช้ยาเคมีบำบัดของผู้ป่วย เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่ส่งผลถึงความปลอดภัย และการให้ความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วย ผลจากการวิเคราะห์และประเมินความรู้พื้นฐานของผู้ป่วย ก่อนการให้บริการให้คำแนะนำการใช้ยา ในผู้ป่วยกลุ่มควบคุม และกลุ่มศึกษา (ตารางที่ 8) จำนวนทั้งหมด 75 ราย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ป่วยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ตามภาคผนวก ง พบว่าผู้ป่วยโดยส่วนใหญ่ ทั้งในกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา (ร้อยละ 89.3 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ไม่ทราบชื่อยาหรือชนิดของยาเคมีบำบัดที่ได้รับ ผู้ป่วยจะทราบเพียงว่าได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61.3 ของ

ตารางที่ 8 แสดงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดในผู้ป่วย (จากแบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ง)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม (n=37)	กลุ่มศึกษา (n=38)
1. ซ้ำยา		
ทราบครั้งหนึ่งหรือมากกว่า	3 (8.1)	5 (13.2)
ไม่ทราบหรือทราบน้อยกว่าครั้งหนึ่ง	34 (91.9)	33 (86.8)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
2. ซ้ำบ่งใช้หรือผลที่คาดหวังจากยา		
ทราบซ้ำบ่งใช้	24 (64.9)	22 (57.9)
ไม่ทราบซ้ำบ่งใช้	13 (35.1)	16 (42.3)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
3. วิธีทางให้ยาและวิธีบริหารยา		
ทราบวิธีทางให้ยา	36 (97.3)	36 (94.7)
ไม่ทราบวิธีทางให้ยา	1 (2.7)	2 (5.3)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
4. อาการไม่พึงประสงค์จากยา		
4.1 อาการไม่พึงประสงค์หลัก		
ทราบครั้งหนึ่งหรือมากกว่า	14 (37.8)	14 (36.8)
ทราบน้อยกว่าครั้งหนึ่ง	19 (51.1)	22 (57.9)

ตารางที่ 8 (ต่อ) แสดงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดในผู้ป่วย (จากแบบสัมภาษณ์
ในภาคผนวกง)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม (n=37)	กลุ่มศึกษา (n=38)
ไม่ทราบ	4 (10.8)	2 (5.3)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
4.2 อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ		
ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์อื่น	32 (86.5)	30 (78.9)
ไม่ทราบอาการไม่พึงประสงค์อื่น	5 (13.5)	8 (21.1)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
5. วิธีการดูแลตนเองเพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยง		
5.1 อาการไม่พึงประสงค์หลัก		
ทราบครั้งหนึ่งหรือมากกว่า	2 (5.4)	5 (13.0)
ทราบน้อยกว่าครั้งหนึ่ง	13 (35.1)	8 (21.0)
ไม่ทราบ	22 (59.5)	25 (66.0)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
5.2 อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ		
ทราบวิธีการดูแลตนเอง	7 (18.9)	8 (21.1)
ไม่ทราบวิธีการดูแลตนเอง	30 (81.1)	30 (78.9)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)

จำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ทราบถึงข้อบ่งชี้และผลที่คาดหวังจากการใช้ยา โดยทราบว่ายาที่ได้รับมีผลทำลายเซลล์มะเร็ง หรือช่วยป้องกันไม่ให้มะเร็งมีการแพร่กระจายหรือลุกลาม ผู้ป่วยที่ไม่ทราบข้อบ่งชี้หรือผลที่คาดหวังจากยา ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับยาเคมีบำบัดเพียงไม่กี่ครั้ง หรือเป็นผู้ป่วยสูงอายุ ซึ่งบางครั้งไม่ต้องการทราบข้อมูลใดๆ และยกให้เป็นหน้าที่ของแพทย์ที่จะให้การรักษาสําหรับวิถีทางให้ยาหรือวิธีบริหารยานั้น ผู้ป่วยโดยส่วนใหญ่จะทราบ เนื่องจากได้รับยาฉีดซึ่งได้รับการบริหารยาที่โรงพยาบาล

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ที่เกิดจากยาเคมีบำบัดนั้น จากผลการสัมภาษณ์พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ทั้งในกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา ทั้งหมดจำนวน 72 ราย (ร้อยละ 96.0 ของผู้ป่วยทั้งหมด) ที่ทราบว่ายาเคมีบำบัดที่ได้รับอาจก่อให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ได้ แต่เมื่อพิจารณาถึงอาการไม่พึงประสงค์ที่ผู้ป่วยทราบ พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.7 ของผู้ป่วยทั้งหมด) ยังไม่ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์หลัก (Major adverse reaction) หรือทราบน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนอาการไม่พึงประสงค์หลักของยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา ในจำนวนนี้มีผู้ป่วยจำนวน 6 ราย (ร้อยละ 8 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ที่ไม่ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์หลักของยาเลย และพบว่ามีผู้ป่วยจำนวน 3 ราย (ร้อยละ 4 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ที่ไม่ทราบว่ายาเคมีบำบัดที่ได้รับ อาจก่อให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์อะไรบ้าง ซึ่งผู้ป่วยในกลุ่มนี้ทั้งหมดเป็นผู้ที่เข้ามารับการรักษาโดยได้ยาเคมีบำบัดครั้งแรก

ส่วนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด พบว่าผู้ป่วยจำนวน 39 ราย (ร้อยละ 52.0 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) เป็นผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม 18 ราย และผู้ป่วยกลุ่มศึกษาจำนวน 21 ราย ที่ไม่ทราบเกี่ยวกับวิธีดูแลตนเองขณะรับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดเลย และเมื่อพิจารณาถึงความรู้ในการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์หลักที่อาจเกิดจากยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่จำนวน 47 ราย (ร้อยละ 62.7 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ยังไม่ทราบเกี่ยวกับวิธีดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์หลักที่อาจเกิดจากยา และมีผู้ป่วยอีกจำนวน 21 ราย (ร้อยละ 28.0 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ที่ทราบวิธีการดูแลตนเองน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของวิธีการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์ ที่อาจเกิดจากยาที่ได้รับทั้งหมด

จะเห็นได้ว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ แม้จะทราบว่ายามีบาบัต อาจก่อให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ได้ แต่จะทราบเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์หลักที่อาจเกิดจากยาก่อนข้างน้อย อาการไม่พึงประสงค์ที่ผู้ป่วยส่วนใหญ่รู้จักลักษณะอาการคือ อาการคลื่นไส้ อาเจียน และผมร่วง (ตารางที่ 9) อาการไม่พึงประสงค์หลักอื่นๆที่นับว่ามีความสำคัญ เช่น การยับยั้งไขกระดูกในการสร้างเม็ดเลือดมีผลทำให้เม็ดเลือดต่ำ ผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80 ของจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาเคมีบำบัด ที่มีฤทธิ์ในการกดไขกระดูก) จะไม่ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์นี้ (ตารางที่ 9)

และสำหรับความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยง อาการไม่พึงประสงค์หลักที่อาจเกิดจากยาเคมีบำบัด ที่ได้รับในการรักษา จะเห็นได้ว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ที่ทราบหรือมีความรู้ในเรื่องนี้มีเพียง 13 ราย จากจำนวนทั้งหมด 75 ราย ซึ่งได้รับยาเคมีบำบัดที่มีผลยับยั้งการทำงานของไขกระดูก (คิดเป็นร้อยละ 17.3) ที่ทราบถึงวิธีการดูแลตนเอง เพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันการติดเชื้อ เมื่อเกิดภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ (ตารางที่ 10)

เมื่อพิจารณาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัด โดยเฉพาะในเรื่องอาการไม่พึงประสงค์ของยา และวิธีดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากยา ในผู้ป่วยกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา พบว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน และไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 9 แสดงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ อาการไม่พึงประสงค์ของยาเคมีบำบัดในผู้ป่วย
(จากแบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ง)

อาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด*	จำนวนผู้ป่วย** (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. ยับยั้งไขกระดูกในการสร้างเม็ดเลือด (เม็ดเลือดขาว เกล็ดเลือด เม็ดเลือดแดงต่ำ)		
ทราบ	8 (21.6)	7 (18.4)
ไม่ทราบ	29 (78.4)	31 (81.6)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
2. คลื่นไส้ อาเจียน		
ทราบ	22 (78.6)	32 (96.6)
ไม่ทราบ	6 (21.4)	1 (3.1)
รวม	28 (100.0)	33 (100.0)
3. เยื่อช่องปากอักเสบ		
ทราบ	8 (80.0)	3 (42.9)
ไม่ทราบ	2 (20.0)	4 (57.1)
รวม	10 (100.0)	7 (100.0)
4. ท้องเสีย		
ทราบ	3 (33.3)	3 (42.9)
ไม่ทราบ	6 (66.7)	4 (57.1)
รวม	9 (100.0)	7 (100.0)

ตารางที่ 9 (ต่อ) แสดงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ของยาเคมีบำบัด
(จากแบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ง)

อาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด*	จำนวนผู้ป่วย** (คนร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
5. ผลต่อไต		
ทราบ	1 (8.3)	0 (0)
ไม่ทราบ	11 (91.7)	16 (100.0)
รวม	12 (100.0)	16 (100.0)
6. ผลต่อกระเพาะปัสสาวะ		
ทราบ	0 (0)	0 (0)
ไม่ทราบ	4 (100.0)	6 (100.0)
รวม	4 (100.0)	6 (100.0)
7. ผมร่วง		
ทราบ	31 (83.8)	28 (73.7)
ไม่ทราบ	6 (16.2)	10 (26.3)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)

หมายเหตุ : * อาการไม่พึงประสงค์ในข้อ 1-6 พิจารณาจากอาการไม่พึงประสงค์หลัก

** จำนวนผู้ป่วยที่ทราบและไม่ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์ จะพิจารณาอาการไม่พึงประสงค์เฉพาะที่เกิดจากยาตัวที่ผู้ป่วยได้ รับเท่านั้น

ตารางที่ 10 แสดงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการ
ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากเคมีบำบัด (จากแบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ง)

วิธีการดูแลตนเอง	จำนวนผู้ป่วย * (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. วิธีการดูแลตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันการติดเชื้อ เมื่อเกิดภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ		
ทราบ	6 (16.2)	7 (18.4)
ไม่ทราบ	31 (83.8)	31 (81.6)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
2. วิธีดูแลตนเองเมื่อได้รับยาซึ่งมีผลทำให้ปริมาณเกล็ดเลือดต่ำ		
ทราบ	0 (0)	0 (0)
ไม่ทราบ	37 (100.0)	38 (100.0)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
3. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน		
ทราบ	2 (7.1)	1 (3.0)
ไม่ทราบ	26 (92.9)	32 (97.0)
รวม	28 (100.0)	33 (100.0)

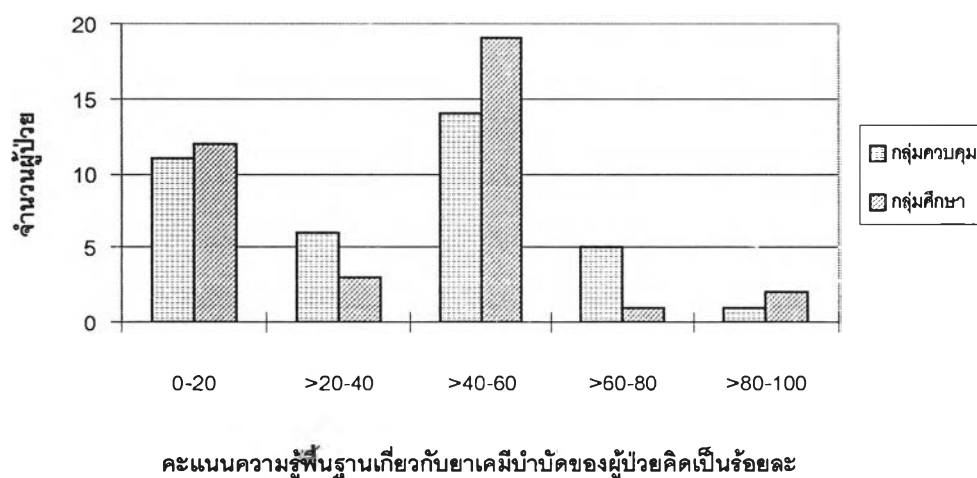
ตารางที่ 10 (ต่อ) แสดงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง
อาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากเคมีบำบัด

วิธีการดูแลตนเอง	จำนวนผู้ป่วย * (คนร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
4. วิธีดูแลตนเองเพื่อป้องกันหรือลดอาการเยื่อ ช่องปากอักเสบ		
ทราบ	5 (50.0)	2 (28.6)
ไม่ทราบ	5 (50.0)	5 (71.4)
รวม	10 (100.0)	7 (100.0)
5. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดอาการท้องเสียจากยา		
ทราบ	2 (22.2)	1 (14.3)
ไม่ทราบ	7 (77.8)	6 (85.7)
รวม	9 (100.0)	7 (100.0)
6. วิธีดูแลปฏิบัติตน เพื่อลดอาการไม่พึงประสงค์ ต่อไตหรือกระเพาะปัสสาวะ		
ทราบ	5 (33.3)	5 (22.7)
ไม่ทราบ	10 (66.7)	17 (77.3)
รวม	15 (100.0)	22 (100.0)
7. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดผื่นร่วน		
ทราบ	1 (2.7)	2 (5.2)
ไม่ทราบ	36 (97.3)	36 (94.8)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)

หมายเหตุ : * จำนวนผู้ป่วยที่ทราบหรือไม่ทราบวิธีการดูแลตนเอง เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากยาเคมีบำบัด จะพิจารณาจากวิธีการดูแลตนเองเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ เฉพาะชนิดยาที่ผู้ป่วยได้รับในการรักษา

และเมื่อทำการประเมินความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยทั้งสองกลุ่ม โดยคิดออกมาในรูปร้อยละของคะแนนความรู้ของผู้ป่วย ตามเกณฑ์การประเมินในภาคผนวก ญ ซึ่งประเมินความรู้ของผู้ป่วยในเรื่องเกี่ยวกับ ข้อบ่งใช้หรือผลที่คาดหวังจากยา อาการไม่พึงประสงค์ของยา และวิธีปฏิบัติตนเพื่อแก้ไข หรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์หลักจากยา ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเกิดความร่วมมือที่ดี ต่อการรักษาของผู้ป่วย พบว่าระดับคะแนนในกลุ่มควบคุม และกลุ่มศึกษา ไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) เมื่อทดสอบโดย Unpaired t-Test โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับคะแนนความรู้ของผู้ป่วย ในกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา เท่ากับ 38.9 ± 22.5 และ 39.3 ± 24.5 (Mean \pm SD) ตามลำดับ รายละเอียดคะแนนความรู้ของผู้ป่วยแสดงดังกราฟรูปที่ 1 ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำการให้ยาต่อไป

รูปที่ 1 แสดงคะแนนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วย

2.2 ผลการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย

ผลของการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย จะประเมินใน 2 หัวข้อคือ ผลต่อความรู้ของผู้ป่วยหลังจากให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา และผลต่อปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาของผู้ป่วยหลังจากออกจากโรงพยาบาล ซึ่งระยะเวลาโดยเฉลี่ยในการติดตามสัมภาษณ์ผู้ป่วยเมื่อผู้ป่วยกลับมารับการรักษาต่อหลังจากออกจากโรงพยาบาลคือ 20.9 ± 8.5 วัน (Mean \pm SD)

2.2.1 ผลการประเมินความรู้ ของผู้ป่วย หลังจากให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วย เป็นปัจจัยสำคัญมากประการหนึ่ง ที่จะส่งผลต่อความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วย การให้ความรู้เกี่ยวกับโรค วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการรักษาด้วยยา แผนการรักษาด้วยยา อาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้ วิธีแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ รวมถึงการอธิบายถึงความสำคัญของการมารับการตรวจรักษาตามนัด จะช่วยให้ผู้ป่วยเกิดความเข้าใจต่อการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด รู้จักธรรมชาติของยาที่อาจเกิดอาการไม่พึงประสงค์ขึ้นได้ และสามารถดูแลตนเองได้อย่างถูกวิธีในระหว่างที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดนี้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการรักษาที่ดี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลของการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา โดยทำการสัมภาษณ์และประเมินผลการสัมภาษณ์ทั้งผู้ป่วยในกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ๑ เมื่อผู้ป่วยกลับเข้ามารับการรักษาต่อที่โรงพยาบาล โดยทำการเปรียบเทียบผลของการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาของผู้ป่วยกลุ่มศึกษากับผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการบริการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องยาโดยเภสัชกร โดยประเมินความรู้ของผู้ป่วยในหัวข้อดังต่อไปนี้คือ

- ความรู้เกี่ยวกับโรคและแผนการรักษาด้วยยา
- ความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา

2.2.1.1 ความรู้เกี่ยวกับโรคและแผนการรักษาด้วยยา

ผลการประเมิน ความรู้เกี่ยวกับโรคและแผนการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด พบว่า ผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม สามารถบอกวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ได้ 23 ราย (ร้อยละ 62.2 ของจำนวนผู้ป่วยในกลุ่มควบคุมทั้งหมด) ผู้ป่วยส่วนใหญ่มีความรู้ในหัวข้อนี้ เนื่องจากมักเป็นผู้ป่วยที่เคยได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดมาหลายครั้ง และได้รับคำอธิบายจากแพทย์มาบ้างแล้ว ผู้ป่วยในกลุ่มศึกษาซึ่งได้รับคำปรึกษาแนะนำการให้ยาก่อนออกจากโรงพยาบาล สามารถบอกวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการรักษาด้วยยาได้ 36 ราย (ร้อยละ 94.7 ของจำนวนผู้ป่วยในกลุ่มศึกษาทั้งหมด) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมซึ่งมีลักษณะทางประชากร และประวัติการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ไม่แตกต่างจากผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา พบว่าจำนวนผู้ป่วยในกลุ่มที่ทราบ หรือสามารถบอกวัตถุประสงค์ของการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ในกลุ่มศึกษามีมากกว่าในกลุ่มควบคุม โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อทดสอบโดยใช้ Chi-square test แสดงถึงผลของการให้คำแนะนำจะทำให้ผู้ป่วยมีความรู้มากขึ้น

ความรู้ในเรื่องแผนการรักษาด้วยยานั้น พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ระหว่างผู้ป่วยในกลุ่มควบคุมและกลุ่มรักษา ผู้ป่วยส่วนใหญ่จะทราบถึงแผนการรักษาด้วยยาจากแพทย์ที่ให้การรักษา ในผู้ป่วยที่ไม่ทราบแผนการรักษาด้วยยา ทั้งผู้ป่วยในกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา มักจะเป็นผู้ป่วยที่ได้รับเคมีบำบัดเพื่อบรรเทาอาการ (Palliative chemotherapy) เนื่องจากผู้ป่วยอยู่ในระยะที่มีการลุกลามของโรคไปมาก และไม่สามารรักษาให้หายขาด และมักเป็นผู้ป่วยที่มารับการรักษาด้วยยาในครั้งแรกๆ หรือเป็นผู้ป่วยที่โรคติดต่อการรักษาซึ่งต้องมีการเปลี่ยนชนิดของยาใหม่

ตารางที่ 11 แสดงความรู้ในเรื่องโรค และแผนการรักษาด้วยยา

ความรู้เรื่องโรคและแผนการรักษาด้วยยา	จำนวนผู้ป่วย (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. ชนิดโรค		
ผู้ป่วยทุกคนทราบชนิดโรค	37 (100.0)	38 (100.0)
2. ความรู้เกี่ยวกับวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการรักษาด้วยยา		
ทราบจุดมุ่งหมาย	23 (62.2)	36 (94.7)
ไม่ทราบจุดมุ่งหมาย	14 (37.8)	2 (5.3)
3. ความรู้เกี่ยวกับแผนการรักษาด้วยยา		
ทราบแผนการรักษา	28 (75.7)	25 (65.8)
ไม่ทราบแผนการรักษา	9 (24.3)	13 (34.2)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)

2.2.1.2 ความรู้เกี่ยวกับเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา

จากผลการประเมินความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยก่อนได้รับคำแนะนำการใช้ยา ซึ่งให้เห็นว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่จะรู้จักอาการ คลื่นไส้ อาเจียน และผมร่วง ซึ่งเป็นอาการไม่พึงประสงค์ที่พบโดยทั่วไปของยากกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นอาการและอาการแสดงที่เห็นได้ชัดเจน แต่จะยังไม่ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์อื่นที่มีความสำคัญ เช่น การยับยั้งการทำงานของไขกระดูก ทำให้ปริมาณเม็ดเลือดต่ำ เป็นต้น ซึ่งมักไม่ปรากฏอาการให้เห็นชัดเจน และส่วน

ใหญ่ยังไม่มีความรู้เรื่องการดูแลปฏิบัติตนในระหว่างที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ดังนั้น การให้คำแนะนำส่วนใหญ่ นอกเหนือจากเรื่องโรคและแผนการรักษาด้วยยาแล้ว จะมุ่งเน้นไปใน เรื่องอาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากยา และวิธีการดูแลตนเองเพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการ ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์ เพื่อ ประเมินผลการให้คำปรึกษาเรื่องยา ในเรื่องความรู้ของผู้ป่วยเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดที่ได้รับการ รักษา เปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับคำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (แสดงดังตารางที่ 12) พบว่า ผู้ป่วยส่วนใหญ่หลังจากได้รับคำปรึกษาแนะนำการใช้ยา ยังคงไม่ทราบชื่อของยาเคมี บำบัดที่ได้รับในการรักษา ซึ่งไม่แตกต่างจากผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม สาเหตุอาจเนื่องมาจาก เป็น ชื่อภาษาอังกฤษซึ่งยากต่อการจดจำ และผู้ป่วยเองอาจไม่ให้ความสนใจที่จะจำเนื่องจากไม่เห็น ความสำคัญ แม้ว่าส่วนใหญ่จะได้รับยาเคมีบำบัดไม่เกิน 2 ชนิดในการรักษาก็ตาม (ร้อยละ 85.1 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด) ผู้ป่วยส่วนใหญ่ในกลุ่มศึกษา จะทราบข้อบ่งใช้หรือผลที่คาดหวังจาก การใช้ยา มากกว่าในกลุ่มควบคุม โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ซึ่งผลจากการให้คำแนะนำทำให้ผู้ป่วยมีความรู้ในด้านนี้มากขึ้น สำหรับในเรื่องของวิถีทางให้ยา และวิธีบริหารยา ผู้ป่วยส่วนใหญ่ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษาจะทราบดีอยู่แล้ว เนื่องจากส่วนใหญ่ได้รับยาเคมีบำบัดในรูปยาฉีด และได้รับการบริหารยาที่โรงพยาบาล

ความรู้ของผู้ป่วยเกี่ยวกับอาการอันไม่พึงประสงค์ ที่อาจเกิด จากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด พบว่าความรู้ในเรื่องของอาการไม่พึงประสงค์หลัก เฉพาะอาการ ไม่พึงประสงค์หลักที่อาจเกิดจากยาเคมีบำบัดตัวที่ได้รับในการรักษา มีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ผู้ป่วยในกลุ่มศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ หรือทราบถึงอาการอันไม่พึง ประสงค์หลักจำนวนครึ่งหนึ่งหรือมากกว่าครึ่งหนึ่ง ของอาการอันไม่พึงประสงค์หลักของยาเคมี บำบัดที่ได้รับในการรักษา มากกว่าผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม ซึ่งผลจากการให้คำแนะนำ ทำให้ผู้ บป่วยมีความรู้ในเรื่องของอาการไม่พึงประสงค์หลักที่อาจเกิดจากยาเคมีบำบัดมากขึ้น โดยพบว่า อาการไม่พึงประสงค์ของยาเคมีบำบัดต่อระบบเลือด ได้แก่ ภาวะเม็ดเลือดขาว เม็ดเลือดแดง หรือเกล็ดเลือดต่ำ เป็นหัวข้อที่มีความรู้มากขึ้น โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม ดังรายละเอียดในตารางที่ 13 ผู้ป่วยส่วนใหญ่ทั้งใน กลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา ยังคงทราบถึงอาการคลื่นไส้ อาเจียน และผม่วัง ซึ่งเป็นอาการไม่ พึงประสงค์ที่พบได้บ่อยของยากกลุ่มนี้ สำหรับอาการไม่พึงประสงค์อื่นที่พบได้จากการใช้ยา อย่าง

ตารางที่ 12 แสดงผลของการประเมินความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา
หลังดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (จากแบบสัมภาษณ์ในภาค
ผนวก จ)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม (n=37)	กลุ่มศึกษา (n=38)
1. ซึ้อยา		
ทราบครึ่งหนึ่งหรือมากกว่า	4 (10.8)	5 (13.2)
ไม่ทราบหรือทราบน้อยกว่าครึ่งหนึ่ง	33 (89.2)	33 (86.8)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
2. ซึ้อบ่งใช้หรือผลที่คาดหวังจากยา		
ทราบซึ้อบ่งใช้	24 (64.9)	37 (97.4)
ไม่ทราบซึ้อบ่งใช้	13 (35.1)	1 (2.6)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
3. วิธีทางให้ยาและวิธีบริหารยา		
ทราบวิธีทางให้ยา	36 (97.3)	37 (97.4)
ไม่ทราบวิธีทางให้ยา	1 (2.7)	1 (2.6)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
4. อาการไม่พึงประสงค์จากยา		
4.1 อาการไม่พึงประสงค์หลัก		
ทราบครึ่งหนึ่งหรือมากกว่า	18 (48.6)	30 (78.9)
ทราบน้อยกว่าครึ่งหนึ่ง	16 (43.2)	8 (21.1)

ตารางที่ 12 (ต่อ) แสดงผลของการประเมินความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา หลังดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา

ประเภทข้อมูล	จำนวน (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม (n=37)	กลุ่มศึกษา (n=38)
ไม่ทราบ	3 (8.2)	0 (0)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
4.2 อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์อื่น	35 (94.6)	35 (92.1)
ไม่ทราบอาการไม่พึงประสงค์อื่น	2 (5.4)	3 (7.9)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
5. วิธีการดูแลตนเองเพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยง		
5.1 อาการไม่พึงประสงค์หลัก		
ทราบครั้งหนึ่งหรือมากกว่า	2 (5.4)	19 (50.0)
ทราบน้อยกว่าครั้งหนึ่ง	16 (43.2)	16 (42.1)
ไม่ทราบ	19 (51.4)	3 (7.9)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
5.2 อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ		
ทราบวิธีการดูแลตนเอง	12 (32.4)	22 (57.9)
ไม่ทราบวิธีการดูแลตนเอง	25 (67.5)	16 (42.1)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)

เช่น อาการอ่อนเพลีย เบื่ออาหาร ซาตามปลายมือปลายเท้า เป็นต้น ผู้ป่วยโดยส่วนใหญ่ทั้งในกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา จะมีความรู้อยู่บ้างแล้ว ทั้งจากเคยได้รับผลจากอาการไม่พึงประสงค์เหล่านี้ และเคยได้รับคำแนะนำ จากบุคลากรทางการแพทย์อื่นๆ ซึ่งความรู้ในเรื่องอาการไม่พึงประสงค์จากยานี้ จะช่วยให้ผู้ป่วยมีความเข้าใจ และให้ความร่วมมือในการดูแลปฏิบัติตนดีขึ้น

ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด ที่ได้รับในการรักษา พบว่าผู้ป่วยกลุ่มศึกษามีความรู้และทราบถึงวิธีการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์หลักจากยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา มากกว่าผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) (ตารางที่ 12) โดยพบว่าหัวข้อที่ผู้ป่วยมีความรู้เพิ่มมากขึ้น เมื่อได้รับคำปรึกษาแนะนำได้แก่ วิธีดูแลตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันการติดเชื้อ เมื่อเกิดภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ และวิธีดูแลตนเองเมื่อได้รับยาซึ่งมีผลทำให้ปริมาณเกล็ดเลือดต่ำ โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม ดังรายละเอียดในตารางที่ 14 ความรู้ในเรื่องการดูแลตนเอง เพื่อป้องกันหรือบรรเทาเยื่อช่องปากอักเสบ หรือการดื่มน้ำมากๆ เพื่อป้องกันอาการไม่พึงประสงค์ของยาต่อไตหรือกระเพาะปัสสาวะ เป็นหัวข้อหนึ่งที่ผู้ป่วยมีความรู้เพิ่มขึ้น หลังจากได้รับคำปรึกษาแนะนำการให้ยา (ตารางที่ 14) แสดงถึงผลของการให้คำแนะนำโดยเภสัชกร ทำให้ผู้ป่วยมีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดมากขึ้น

จากผลการศึกษากการให้ความรู้คำแนะนำแก่ผู้ป่วย และพบว่าผู้ป่วยมีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยเฉพาะในเรื่อง วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการรักษาด้วยยา อาการไม่พึงประสงค์หลักจากยา และวิธีการดูแลตนเองเพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์จากยา จำนวนผู้ป่วยที่มีความรู้เพิ่มขึ้นในหัวข้อเหล่านี้พบในอัตราร้อยละ 32.5, 30.0 และ 44.6 ตามลำดับ ชบาไพร ยะแสง²⁹ ได้ศึกษาพบเช่นเดียวกันว่า เมื่อให้ความรู้คำแนะนำแก่ผู้ป่วยโรคมะเร็งแล้ว ผู้ป่วยมีความรู้เพิ่มขึ้นในหัวข้อเหล่านี้ในอัตราร้อยละ 38.1, 42.1 และ 60.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 13 แสดงผลการประเมินความรู้เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ของยาเคมีบำบัด
 ในผู้ป่วยหลังดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (จากแบบสัมภาษณ์
 ในภาคผนวก จ)

อาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด *	จำนวนผู้ป่วย ** (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. ยับยั้งไขกระดูกในการสร้างเม็ดเลือด (เม็ดเลือดขาว เกล็ดเลือด เม็ดเลือดแดงต่ำ)		
ทราบ	9 (24.3)	31 (81.6)
ไม่ทราบ	28 (75.7)	7 (18.4)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
2. คลื่นไส้ อาเจียน		
ทราบ	25 (89.3)	33 (100.0)
ไม่ทราบ	3 (10.7)	0 (0)
รวม	28 (100.0)	33 (100.0)
3. เยื่อช่องปากอักเสบ		
ทราบ	7 (70.0)	7 (100.0)
ไม่ทราบ	3 (30.0)	0 (0)
รวม	10 (100.0)	7 (100.0)
4. ท้องเสีย		
ทราบ	3 (33.3)	3 (42.9)
ไม่ทราบ	6 (66.7)	4 (57.1)
รวม	9 (100.0)	7 (100.0)

ตารางที่ 13 (ต่อ) แสดงผลการประเมินความรู้เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ของยาเคมีบำบัดในผู้ป่วยหลังดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา

อาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด *	จำนวนผู้ป่วย ** (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
5. ผลต่อไต		
ทราบ	1 (8.3)	4 (25.0)
ไม่ทราบ	11 (91.7)	12 (75.0)
รวม	12 (100.0)	16 (100.0)
6. ผลต่อกระเพาะปัสสาวะ		
ทราบ	0 (0)	3 (50.0)
ไม่ทราบ	4 (100.0)	3 (50.0)
รวม	4 (100.0)	6 (100.0)
7. ผม่วาง		
ทราบ	32 (86.5)	31 (81.6)
ไม่ทราบ	5 (16.2)	10 (18.4)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)

หมายเหตุ : * อาการไม่พึงประสงค์ในข้อ 1-6 พิจารณาจากอาการไม่พึงประสงค์หลัก

** จำนวนผู้ป่วยที่ทราบและไม่ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์ จะพิจารณาเฉพาะที่เกิดจากยาตัวที่ผู้ป่วยได้รับเท่านั้น

ตารางที่ 14 แสดงผลการประเมินความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากเคมีบำบัด หลังดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (จากแบบสัมภาษณ์ ในภาคผนวก จ)

วิธีการดูแลตนเอง	จำนวนผู้ป่วย * (คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. วิธีการดูแลตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันการติดเชื้อ เมื่อเกิดภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ		
ทราบ	9 (24.3)	33 (86.8)
ไม่ทราบ	28 (75.7)	5 (13.2)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
2. วิธีดูแลตนเองเมื่อได้รับยาซึ่งมีผลทำให้ปริมาณเกล็ดเลือดต่ำ		
ทราบ	0 (0)	26 (68.4)
ไม่ทราบ	37 (100.0)	12 (31.6)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)
3. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน		
ทราบ	1 (3.6)	3 (9.1)
ไม่ทราบ	27 (96.4)	30 (90.9)
รวม	28 (100.0)	33 (100.0)

ตารางที่ 14 (ต่อ) แสดงผลการประเมินความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง เพื่อแก้ไขหรือ
หลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์

วิธีการดูแลตนเอง	จำนวนผู้ป่วย *(คน/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
4. วิธีดูแลตนเองเพื่อป้องกันหรือลดอาการเยื่อ ช่องปากอักเสบ		
ทราบ	5 (50.0)	5 (71.4)
ไม่ทราบ	5 (50.0)	2 (18.6)
รวม	10 (100.0)	7 (100.0)
5. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดอาการท้องเสียจากยา		
ทราบ	2 (22.2)	1 (14.3)
ไม่ทราบ	7 (77.8)	6 (85.7)
รวม	10 (100.0)	7 (100.0)
6. วิธีดูแลปฏิบัติตน เพื่อลดอาการไม่พึงประสงค์ ต่อไตหรือกระเพาะปัสสาวะ		
ทราบ	7 (46.7)	15 (68.2)
ไม่ทราบ	8 (53.3)	7 (31.8)
รวม	15 (100.0)	22 (100.0)
7. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดผมร่วง		
ทราบ	1 (2.7)	2 (5.2)
ไม่ทราบ	36 (97.3)	36 (94.8)
รวม	37 (100.0)	38 (100.0)

หมายเหตุ : * จำนวนผู้ป่วยที่ทราบหรือไม่ทราบวิธีการดูแลตนเอง เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากยาเคมีบำบัด จะพิจารณาจากวิธีการดูแลตนเอง เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ เฉพาะชนิดยาที่ผู้ป่วยได้รับในการรักษา

และเมื่อทำการเปรียบเทียบความรู้พื้นฐานของผู้ป่วย ก่อนการให้บริการ ให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (ข้อมูลจากตารางที่ 8) กับผลของการประเมินความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัด หลังดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (ข้อมูลจากตารางที่ 12) พบว่าผู้ป่วยในกลุ่มศึกษาหลังดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา โดยเภสัชกรก่อนออกจากโรงพยาบาล ตามแนวทางในการให้คำปรึกษาแนะนำในภาคผนวก ก ผู้ป่วยมีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับความรู้พื้นฐานเดิมก่อนได้รับคำแนะนำ โดยเฉพาะในเรื่องข้อบ่งใช้หรือผลที่คาดหวังจากยา อาการไม่พึงประสงค์หลักของยา และการดูแลตนเองเพื่อป้องกันหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์หลักจากยา ดังรายละเอียดในตารางที่ 15 โดยพบว่าอาการไม่พึงประสงค์อระบบเลือด (เปรียบเทียบข้อมูลจากตารางที่ 9 และ 13) และวิธีการดูแลตนเองเมื่อได้รับยาที่มีผลต่อระบบเลือด (ข้อมูลจากตารางที่ 10 และ 14) เป็นหัวข้อที่ผู้ป่วยมีความรู้เพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ดังรายละเอียดในตารางที่ 16 และ 17 ตามลำดับ

สำหรับผู้ป่วยที่ไม่ได้รับคำปรึกษาจากเภสัชกรก่อนออกจากโรงพยาบาล หรือผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม เมื่อทำการเปรียบเทียบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้ป่วย และผลการประเมินความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัด จากการสัมภาษณ์หลังจากที่ผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลและกลับมารับการตรวจรักษาต่อพบว่า ความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยไม่ต่างไปจากความรู้พื้นฐานเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ดังรายละเอียดในตารางที่ 15 มีอาการไม่พึงประสงค์บางอย่างที่ผู้ป่วยทราบน้อยลง เช่น เยื่อухของปากอักเสบ อาจเป็นผลเนื่องมาจากผู้ป่วยอาจจำไม่ได้ และไม่เกิดอาการไม่พึงประสงค์ดังกล่าว (ตารางที่ 16) เช่นเดียวกับวิธีการดูแลตนเองเมื่อเกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน ซึ่งพบว่าผู้ป่วยทราบน้อยลง อาจเนื่องมาจากผู้ป่วยจำวิธีปฏิบัติตัวไม่ได้ เนื่องจากไม่ได้รับอาการไม่พึงประสงค์ดังกล่าว (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 15 แสดงความรู้พื้นฐานเดิมเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดและความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยหลังจากดำเนินงาน (ข้อมูลนำมาจากตารางที่ 8 และตารางที่ 12)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (คน/ร้อยละ)			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มศึกษา	
	พื้นฐาน	หลัง	พื้นฐาน	หลัง
1. ซึ้อยา				
ทราบครึ่งหนึ่งหรือมากกว่า	3 (8.1)	4 (10.8)	5 (13.2)	5 (13.2)
ไม่ทราบหรือทราบน้อยกว่าครึ่งหนึ่ง	34 (91.9)	33 (82.2)	33 (86.8)	33 (86.8)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
2. ซึ้อบ่งใช้หรือผลที่คาดหวังจากยา				
ทราบซึ้อบ่งใช้	24 (64.9)	24 (64.9)	22 (57.9)	37 (97.4)
ไม่ทราบซึ้อบ่งใช้	13 (35.1)	13 (35.1)	16 (42.1)	1 (2.6)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
3. วิธีทางให้ยาและวิธีบริหารยา				
ทราบวิธีทางให้ยา	36 (97.3)	36 (97.3)	36(94.7)	37 (97.4)
ไม่ทราบวิธีทางให้ยา	1 (2.7)	1 (2.7)	2 (5.3)	1 (2.6)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
4. อาการไม่พึงประสงค์จากยา				
4.1 อาการไม่พึงประสงค์หลัก				
ทราบครึ่งหนึ่งหรือมากกว่า	14 (37.8)	18 (48.6)	14 (36.8)	30 (78.9)
ทราบน้อยกว่าครึ่งหนึ่ง	19 (51.4)	16 (43.2)	22 (57.9)	8 (21.1)

ตารางที่15(ต่อ) แสดงความรู้พื้นฐานเดิมเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดและความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยหลังจากดำเนินงาน (ข้อมูลนำมาจากตารางที่ 8 และตารางที่12)

ประเภทข้อมูล	จำนวน (คน/ร้อยละ)			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มศึกษา	
	พื้นฐาน	หลัง	พื้นฐาน	หลัง
ไม่ทราบ	4 (10.8)	3 (8.2)	2 (5.3)	0 (0)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
4.2 อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ				
ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์อื่น	32 (86.5)	35 (94.6)	30 (78.9)	35 (92.1)
ไม่ทราบอาการไม่พึงประสงค์อื่น	5 (13.5)	2 (5.4)	8 (21.2)	3 (7.9)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
5. วิธีการดูแลตนเองเพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยง				
5.1 อาการไม่พึงประสงค์หลัก				
ทราบครั้งหนึ่งหรือมากกว่า	2 (5.4)	2 (5.4)	5 (13.0)	19 (50.0)
ทราบน้อยกว่าครั้งหนึ่ง	13 (35.1)	16 (43.2)	8 (21.0)	16 (42.1)
ไม่ทราบ	22 (59.5)	19 (51.4)	25 (66.0)	3 (7.9)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
5.2 อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ				
ทราบวิธีการดูแลตนเอง	7 (18.9)	12 (32.4)	8 (21.1)	22 (57.9)
ไม่ทราบวิธีการดูแลตนเอง	30 (81.1)	25 (67.5)	30 (78.9)	16 (42.1)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)

ตารางที่ 16 แสดงความรู้พื้นฐานและความรู้หลังดำเนินงาน เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ของยา เคมีบำบัดของผู้ป่วย (ข้อมูลจากตารางที่ 9 และ 13)

อาการไม่พึงประสงค์ของยา *	จำนวนผู้ป่วย ** (คนร้อยละ)			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มศึกษา	
	พื้นฐาน	หลัง	พื้นฐาน	หลัง
1. ยับยั้งไขกระดูกในการสร้างเม็ดเลือด (เม็ดเลือดขาว เกล็ดเลือด เม็ดเลือดแดงต่ำ)				
ทราบ	8 (21.6)	9 (24.3)	7 (18.4)	31 (81.6)
ไม่ทราบ	29 (78.4)	28 (75.7)	31 (81.6)	7 (18.4)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
2. คลื่นไส้ อาเจียน				
ทราบ	22 (78.6)	25 (89.3)	32 (96.9)	33 (100.0)
ไม่ทราบ	6 (21.4)	3 (10.7)	1 (3.1)	0 (0)
รวม	28 (100.0)	28 (100.0)	33 (100.0)	33 (100.0)
3. เยื่อช่องปากอักเสบ				
ทราบ	8 (80.0)	7 (70.0)	3 (42.9)	7 (100.0)
ไม่ทราบ	2 (20.0)	3 (30.0)	4 (57.1)	0 (0)
รวม	10 (100.0)	10 (100.0)	7 (100.0)	7 (100.0)
4. ท้องเสีย				
ทราบ	3 (33.3)	3 (33.3)	3 (42.9)	3 (42.9)
ไม่ทราบ	6 (66.7)	6 (66.7)	4 (57.1)	4 (57.1)
รวม	9 (100.0)	9 (100.0)	7 (100.0)	7 (100.0)

ตารางที่ 16 (ต่อ) แสดงความรู้พื้นฐานและความรู้หลังดำเนินงาน เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์
ของยาเคมีบำบัดของผู้ป่วย (ข้อมูลจากตารางที่ 9 และ 13)

อาการไม่พึงประสงค์ของยา *	จำนวนผู้ป่วย ** (คน/ร้อยละ)			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มศึกษา	
	พื้นฐาน	หลัง	พื้นฐาน	หลัง
5. ผลต่อไต				
ทราบ	1 (8.3)	1 (8.3)	0 (0)	4 (25.0)
ไม่ทราบ	11 (91.7)	11 (91.7)	16 (100.0)	12 (75.0)
รวม	12 (100.0)	12 (100.0)	16 (100.0)	16 (100.0)
6. ผลต่อกระเพาะปัสสาวะ				
ทราบ	0 (0)	0 (0)	0 (0)	3 (50.0)
ไม่ทราบ	4 (100.0)	4 (100.0)	6 (100.0)	3 (50.0)
รวม	4 (100.0)	4 (100.0)	6 (100.0)	6 (100.0)
7. ผม่วาง				
ทราบ	31 (83.8)	32 (86.5)	28 (73.7)	31 (81.6)
ไม่ทราบ	6 (16.2)	5 (16.2)	10 (26.3)	7 (18.4)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)

หมายเหตุ : * อาการไม่พึงประสงค์ในข้อ 1-6 พิจารณาจากอาการไม่พึงประสงค์หลัก

** จำนวนผู้ป่วยที่ทราบและไม่ทราบถึงอาการไม่พึงประสงค์ จะพิจารณา
อาการไม่พึงประสงค์เฉพาะที่เกิดจากยาตัวที่ผู้ป่วยได้รับเท่านั้น

ตารางที่ 17 แสดงความรู้พื้นฐานและความรู้หลังดำเนินงาน เกี่ยวกับการดูแลตนเองในระหว่าง
การรักษาด้วยยาเคมีบำบัด (ข้อมูลจากตารางที่ 10 และ 14)

วิธีการดูแลตนเอง	จำนวนผู้ป่วย* (คนร้อยละ)			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มศึกษา	
	พื้นฐาน	หลัง	พื้นฐาน	หลัง
1. วิธีการดูแลตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันการติดเชื้อเมื่อเกิดภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ				
ทราบ	6 (16.2)	9 (24.3)	7 (18.4)	33 (86.8)
ไม่ทราบ	31 (83.8)	28 (75.5)	31 (81.6)	5 (13.2)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
2. วิธีดูแลตนเองเมื่อได้รับยาซึ่งมีผลทำให้ปริมาณเกล็ดเลือดต่ำ				
ทราบ	0 (0)	0 (0)	0 (0)	26 (68.4)
ไม่ทราบ	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	12 (31.6)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)
3. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน				
ทราบ	2 (7.1)	1 (3.0)	1 (3.0)	3 (9.1)
ไม่ทราบ	26 (92.9)	27 (96.4)	32 (97.0)	30 (90.9)
รวม	28 (100.0)	28 (100.0)	33 (100.0)	33 (100.0)

ตารางที่ 17 (ต่อ) แสดงความรู้พื้นฐานและความรู้หลังดำเนินงาน เกี่ยวกับการดูแลตนเองใน
ระหว่างการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด

วิธีการดูแลตนเอง	จำนวนผู้ป่วย * (คนร้อยละ)			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มศึกษา	
	พื้นฐาน	หลัง	พื้นฐาน	หลัง
4. วิธีดูแลตนเองเพื่อป้องกันหรือลดอาการ เยื่อช่องปากอักเสบ				
ทราบ	5 (50.0)	5 (50.0)	2 (28.6)	5 (71.4)
ไม่ทราบ	5 (50.0)	5 (50.0)	5 (71.4)	2 (28.6)
รวม	10 (100.0)	10 (100.0)	7 (100.0)	7 (100.0)
5. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดอาการท้องเสียจากยา				
ทราบ	2 (22.2)	2 (22.2)	1 (14.3)	1 (14.3)
ไม่ทราบ	7 (77.8)	7 (77.8)	6 (85.7)	6 (85.7)
รวม	9 (100.0)	9 (100.0)	7 (100.0)	7 (100.0)
6. วิธีดูแลปฏิบัติตน เพื่อลดอาการไม่พึง ประสงค์ต่อไตหรือกระเพาะปัสสาวะ				
ทราบ	5 (33.3)	7 (46.7)	5 (22.7)	15 (68.2)
ไม่ทราบ	10 (66.7)	8 (53.3)	17 (77.3)	7 (31.8)
รวม	15 (100.0)	15 (100.0)	22 (100.0)	22 (100.0)

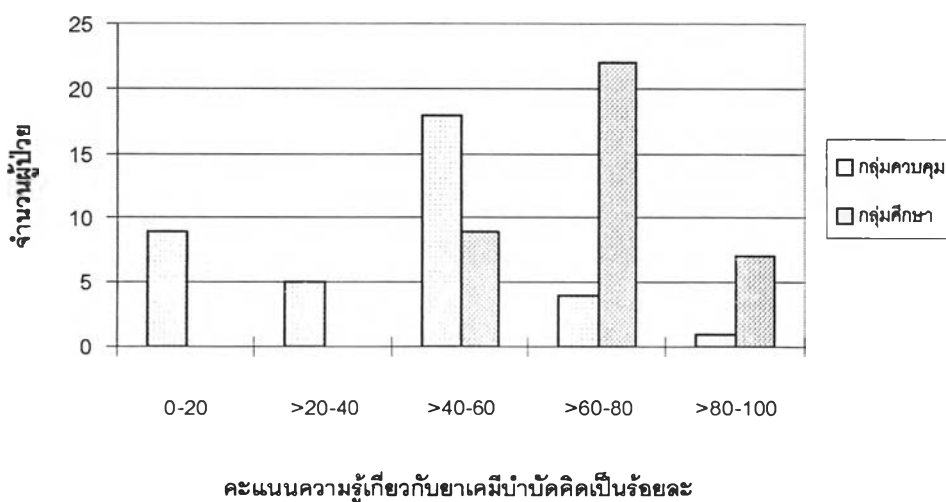
ตารางที่ 17 (ต่อ) แสดงความรู้พื้นฐานและความรู้หลังดำเนินงาน เกี่ยวกับการดูแลตนเองใน
ระหว่างการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด

วิธีการดูแลตนเอง	จำนวนผู้ป่วย * (คน/ร้อยละ)			
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มศึกษา	
	พื้นฐาน	หลัง	พื้นฐาน	หลัง
7. วิธีดูแลตนเองเมื่อเกิดผมร่วน				
ทราบ	1 (2.7)	1 (2.7)	2 (5.2)	2 (5.2)
ไม่ทราบ	36 (97.3)	36 (97.3)	36 (94.8)	36 (94.8)
รวม	37 (100.0)	37 (100.0)	38 (100.0)	38 (100.0)

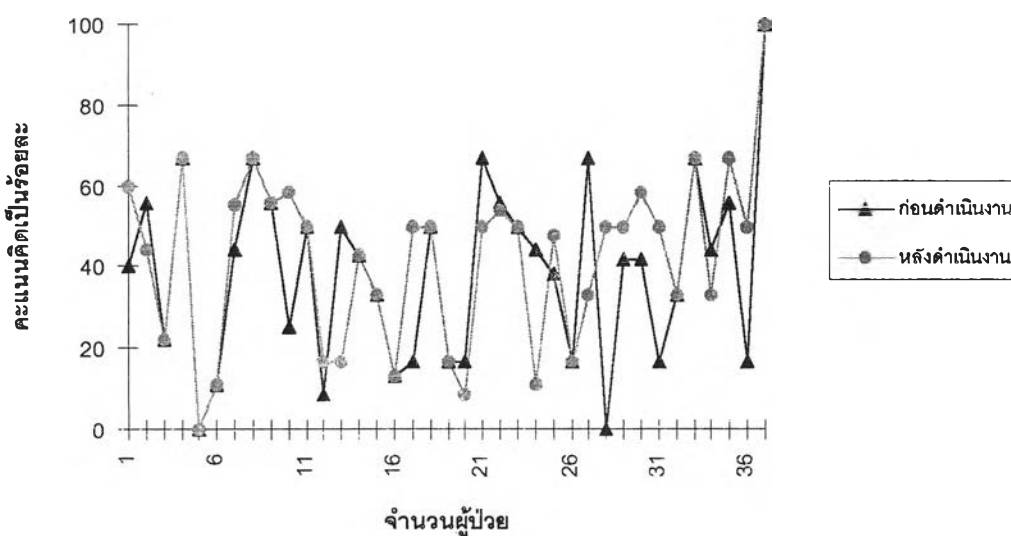
หมายเหตุ : * จำนวนผู้ป่วยที่ทราบหรือไม่ทราบวิธีการดูแลตนเอง เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากยาเคมีบำบัด จะพิจารณาจากวิธีการดูแลตนเองเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ เฉพาะชนิดตัวยาที่ผู้ป่วยได้รับในการรักษา

เมื่อพิจารณาความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วย โดยคิดในรูปร้อยละของคะแนนความรู้ของผู้ป่วย ตามเกณฑ์การประเมินในภาคผนวก ญ พบว่าคะแนนความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยในกลุ่มศึกษาสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อทดสอบโดย Unpaired-t-Test โดยมีค่าร้อยละของคะแนนความรู้เฉลี่ยของผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา และกลุ่มควบคุม เท่ากับ 68.3 ± 12.3 และ 42.1 ± 21.5 (Mean \pm SD) ตามลำดับ รายละเอียดร้อยละของคะแนนความรู้ของผู้ป่วยแสดงดังกราฟรูปที่ 2 และเมื่อเปรียบเทียบกับความรู้พื้นฐานเดิม พบว่าร้อยละของคะแนนความรู้ของผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม จากการสัมภาษณ์เมื่อผู้ป่วยกลับมารับการตรวจรักษาหลังจากออกจากโรงพยาบาล ไม่ต่างไปจากความรู้พื้นฐานเดิม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) เมื่อทดสอบโดย Paired-t-Test โดยมีค่าเฉลี่ยของร้อยละของคะแนนความรู้พื้นฐาน และร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจากการติดตาม เมื่อผู้ป่วยกลับมารับการรักษาคือ เท่ากับ 38.9 ± 22.5 และ 42.1 ± 21.5 ตามลำดับ รายละเอียดคะแนนความรู้ของผู้ป่วยในกลุ่มควบคุมแสดงดังกราฟรูปที่ 3 ในขณะที่คะแนนความรู้ของกลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับคำแนะนำ แตกต่างจากคะแนนความรู้พื้นฐานเดิมของผู้ป่วย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อทดสอบโดย Paired-t-Test โดยมีค่าเฉลี่ยของร้อยละของคะแนนความรู้พื้นฐาน และคะแนนเฉลี่ยในรูปร้อยละ หลังจากได้รับคำปรึกษาแนะนำการใช้ยาเท่ากับ 39.3 ± 24.5 และ 68.3 ± 12.3 ตามลำดับ รายละเอียดคะแนนความรู้ของผู้ป่วยในกลุ่มควบคุมแสดงดังกราฟรูปที่ 4

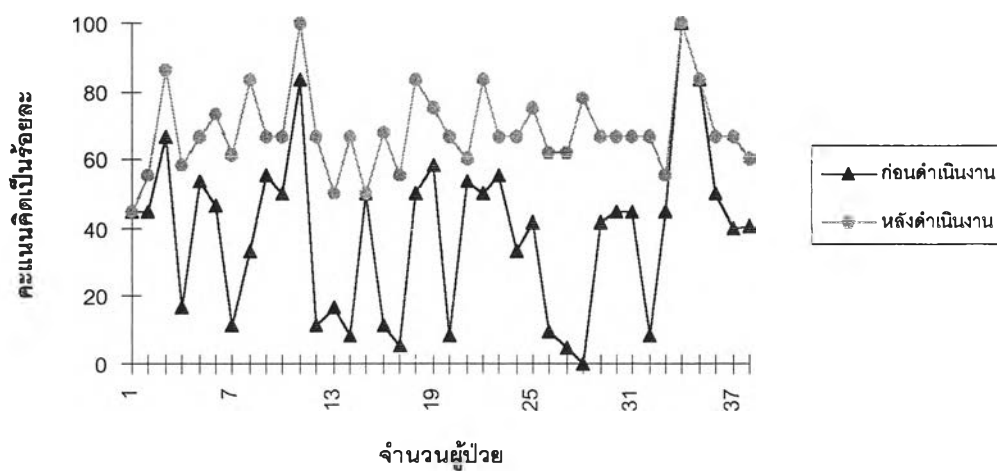
รูปที่ 2 แสดงผลการประเมินความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยหลังดำเนินงาน

รูปที่ 3 แสดงคะแนนความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดในกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังดำเนินงาน

รูปที่ 4 แสดงคะแนนความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดในกลุ่มศึกษา ก่อนและหลังดำเนินงาน

นั่นคือระดับคะแนนความรู้พื้นฐานของผู้ป่วยทั้งสองกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะทางประชากร ข้อมูลเกี่ยวกับโรค การรักษา และประวัติการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>0.05$) ระดับความรู้ในกลุ่มควบคุม จากการติดตามสัมภาษณ์หลังจากที่ผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลและกลับมารับการตรวจรักษาต่อ พบว่าไม่ต่างจากความรู้พื้นฐานเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>0.05$) แต่ผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา ระดับคะแนนความรู้หลังได้รับคำแนะนำ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบกับความรู้พื้นฐานเดิม และสูงกว่าผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผลจากการให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยให้ผู้ป่วยมีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องข้อบ่งใช้หรือผลที่คาดหวังจากการใช้ยา อาการไม่พึงประสงค์หลักจากยา และวิธีการดูแลตนเองเพื่อป้องกัน แก้ไข หรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์หลักที่อาจเกิดขึ้น

2.2.2 ผลการประเมินปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาของผู้ป่วย หลังออกจากโรงพยาบาล

จากการสัมภาษณ์ผู้ป่วยร่วมกับการตรวจสอบข้อมูลจากเวชระเบียนของผู้ป่วย เมื่อผู้ป่วยกลับมารับการตรวจรักษาต่อ พบว่าในผู้ป่วยทั้งหมด 75 ราย ที่ติดตามได้ พบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาทั้งสิ้น 406 ปัญหา ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาพบมากที่สุด คือ ปัญหาการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา จำนวน 315 ปัญหา (คิดเป็นร้อยละ 77.6 ของจำนวนปัญหาทั้งหมด) และปัญหาการไม่ใช้ยาตามแพทย์สั่ง จำนวน 91 ปัญหา (ร้อยละ 22.4 ของจำนวนปัญหาทั้งหมด) จากผู้ป่วยจำนวน 59 ราย การที่พบปัญหาการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยามาก เนื่องจากปัญหาส่วนใหญ่ เกิดจากยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยได้รับในการรักษา ซึ่งจัดเป็นกลุ่มยาที่มีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยา ดังเช่นมีรายงานการพบ อาการไม่พึงประสงค์จากการได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด พบในผู้ป่วยมากกว่า 50% ของจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดทั้งหมด²⁴ ปัญหาการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาหลังออกจากโรงพยาบาล พบในผู้ป่วยกลุ่มศึกษาจำนวน 169 ปัญหา (ร้อยละ 53.7 ของอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาทั้งหมดที่พบ) พบในผู้ป่วยกลุ่มควบคุมจำนวน 146 ปัญหา (ร้อยละ 46.3 ของอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาทั้งหมด) การเกิดอาการไม่พึงประสงค์พบไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติระหว่างผู้ป่วยทั้งสองกลุ่ม ($p>0.05$)

ปัญหาการไม่ใช้ยาตามแพทย์สั่ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่เกิดจากยาในกลุ่มอื่นๆ ที่ผู้ป่วยได้รับเพื่อป้องกันหรือบรรเทาอาการอื่นไม่พึงประสงค์ที่เกิดจากยา พบว่าพบปัญหาในผู้ป่วยกลุ่มควบคุม มากกว่าผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา

ตารางที่ 18 แสดงชนิดและปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาของผู้ป่วย

ชนิดปัญหา	จำนวน (ปัญหา/ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. การเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยา	146 (70.5)	169 (84.9)
2. ปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่ง	61 (29.5)	30 (15.2)
รวม	207 (100.0)	199 (100.0)

2.2.2.1 ปัญหาการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา

จากการศึกษา พบปัญหาอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา จำนวน 315 ปัญหา จากผู้ป่วยทั้ง 75 ราย อาการไม่พึงประสงค์ที่พบ เป็นอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด จำนวน 301 ปัญหา เป็นอาการไม่พึงประสงค์จากยาอื่น จำนวน 14 ปัญหา อาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัดที่พบได้มากที่สุด คือ อาการไม่พึงประสงค์ต่อระบบทางเดินอาหาร พบจำนวน 106 ปัญหา (ร้อยละ 35.2 ของอาการไม่พึงประสงค์ที่เกิดจากยาเคมีบำบัดทั้งหมด) ซึ่งได้แก่ อาการคลื่นไส้ อาเจียน เบื่ออาหาร อาการไม่พึงประสงค์ที่พบรองลงมาได้แก่ อาการไม่พึงประสงค์ต่อ ผิวหนัง ผม เล็บ พบจำนวน 56 ปัญหา (ร้อยละ 18.6) ซึ่งปัญหาที่พบได้บ่อย คือ อาการผมรุ้ง และอาการไม่พึงประสงค์ต่อไขกระดูกและระบบเลือด พบจำนวน 54 ปัญหา (ร้อยละ 17.9) โดยพบภาวะโลหิตจางจำนวน 35 ปัญหา (ร้อยละ 11.6) ภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำจำนวน 16 ปัญหา และภาวะเกล็ดเลือดต่ำจำนวน 3 ปัญหา นอกจากนี้ยังพบผลแทรกซ้อนจากภาวะเม็ดเลือดต่ำ จำนวน 3 ปัญหาคือ พบจุดเลือดออกใต้ผิวหนังจากภาวะเกล็ดเลือดต่ำในผู้ป่วยกลุ่ม

ควบคุม 1 ราย พบการติดเชื้อจากภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ จำนวน 2 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม 1 ราย ซึ่งพบว่าติดเชื้ออหิวาต์ อีก 1 ราย เกิดภาวะมีไข้ร่วมกับเม็ดเลือดขาวต่ำ (Febrile neutropenia) และมีอาการท้องเสีย ซึ่งเป็นอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยได้รับ ส่วนอาการไม่พึงประสงค์อื่นๆที่พบ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของเอนไซม์ Alkaline phosphatase, SGOT, SGPT อาการไม่พึงประสงค์ต่อระบบประสาทและกล้ามเนื้อ อาการอ่อนเพลีย หลอดเลือดดำอักเสบ และอื่นๆ อาการไม่พึงประสงค์ที่พบจากยาเคมีบำบัดนั้น เป็นผลโดยรวมจากยาเคมีบำบัดทุกชนิดที่ผู้ป่วยได้รับในการรักษา ซึ่งผู้ป่วยบางรายจะได้รับยาหลายชนิดร่วมกัน (Combination chemotherapy) การศึกษานี้พบอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัดในผู้ป่วยทุกราย หรือคิดเป็นอัตราร้อยละ 100 ของจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาเคมีบำบัด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาอื่นๆที่พบอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด ในอัตรา 50-100 %^{11,29}

การที่พบว่า ผู้ป่วยในกลุ่มศึกษาเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัดที่ได้รับ มากกว่าผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม โดยเฉพาะอาการไม่พึงประสงค์ต่อระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ อาการคลื่นไส้ อาเจียน เบื่ออาหาร การเพิ่มขึ้นของระดับเอนไซม์ Alkaline phosphatase และอาการไม่พึงประสงค์ต่อไขกระดูกและเลือด ซึ่งเป็นอาการไม่พึงประสงค์จากยาที่ส่วนใหญ่แล้วไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากการเกิดอาการไม่พึงประสงค์มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ ทั้งในเรื่องของชนิดของยาเคมีบำบัดที่ผู้ป่วยได้รับ วิธีบริหารยา ขนาดยา จำนวนครั้งที่ได้รับยา แบบแผนการใช้ยาของแพทย์ การตอบสนองต่อยาของผู้ป่วย และการได้รับยาชนิดอื่นในการร่วมรักษา ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ที่มีความแตกต่างกันในผู้ป่วย จะส่งผลให้ผู้ป่วยเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยาได้แตกต่างกัน นอกจากนี้ อาจเกิดจากผู้ป่วยกลุ่มศึกษา ได้รับคำแนะนำจากเภสัชกรเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ ทำให้ผู้ป่วยมีความรู้และมีการเฝ้าระวังเป็นพิเศษมากกว่ากลุ่มควบคุม จึงระบุนอาการ เช่น คลื่นไส้ เบื่ออาหาร การรับรสเปลี่ยน มากกว่ากลุ่มควบคุม ทำให้พบจำนวนปัญหามากกว่าผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม รายละเอียดของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด แสดงดังตารางที่ 19

ส่วนอาการไม่พึงประสงค์อื่นๆที่พบจำนวน 14 ปัญหา ส่วนใหญ่เกิดจากยาด้านอาเจียน และยาบำรุงเลือดที่ผู้ป่วยได้รับกลับบ้าน โดยพบในกลุ่มควบคุมจำนวน 5 ปัญหา และในกลุ่มศึกษาจำนวน 9 ปัญหา

ตารางที่ 19 แสดงอาการไม่พึงประสงค์ที่พบจากการใช้ยาเคมีบำบัด

ลักษณะอาการไม่พึงประสงค์	จำนวนปัญหา (ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. อาการไม่พึงประสงค์ต่อไขกระดูก		
ภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ	8	8
ภาวะเกล็ดเลือดต่ำ	1	2
ภาวะโลหิตจาง	16	19
รวม	25 (17.7)	29 (18.1)
2. อาการไม่พึงประสงค์ต่อระบบทางเดินอาหาร		
คลื่นไส้ อาเจียน	18	27
การรับรสเปลี่ยน	1	5
เบื่ออาหาร	14	17
เยื่อช่องปากอักเสบ	5	3
ท้องเสีย	3	5
ท้องผูก	3	5
รวม	44 (31.2)	62 (38.7)
3. ความผิดปกติของผลทางห้องปฏิบัติการ		
การเพิ่มขึ้นของเอนไซม์ Alkaline phosphatase	8	14
การเพิ่มขึ้นของเอนไซม์ SGOT,SGPT	3	5
รวม	11 (7.8)	19 (11.8)
4. อาการไม่พึงประสงค์ต่อระบบประสาทและกล้ามเนื้อ		
ชาตามปลายมือ ปลายเท้า	7	5

ตารางที่ 19 (ต่อ) แสดงอาการไม่พึงประสงค์ที่พบจากการใช้ยาเคมีบำบัด

ลักษณะอาการไม่พึงประสงค์	จำนวนปัญหา (ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
ความเป็นพิษต่อหู	1	0
ปวดกล้ามเนื้อ กระดูก	4	2
รวม	12 (8.5)	7 (4.3)
5. อาการไม่พึงประสงค์ต่อผิวหนังและเล็บ		
ผมหงอก	27	26
ผิวหนังและเล็บเปลี่ยนแปลง	2	1
รวม	29 (20.6)	27 (16.8)
6. อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ		
หลอดเลือดดำอักเสบ	1	0
อ่อนเพลีย ไม่มีแรง	19	12
บัสสาวะมีสีแดงเนื่องจากยา	0	2
รวม	20 (14.2)	16 (10.0)

อย่างไรก็ตามแม้จะพบว่าอุบัติการณ์การเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด หลังออกจากโรงพยาบาลไม่ลดลง โดยเฉพาะในผู้ป่วยกลุ่มศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับคำแนะนำเรื่องยาก่อนออกจากโรงพยาบาล เนื่องจากอาจมีปัจจัยหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้องดังได้กล่าวมาแล้ว แต่ผลจากการให้คำแนะนำทำให้ผู้ป่วยมีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของ อาการไม่พึงประสงค์จากยา และวิธีการดูแลตนเองในระหว่างที่ได้รับการรักษาด้วยยา ซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง เมื่อต้องเผชิญกับอาการไม่พึงประสงค์เหล่านี้ อาการอันไม่พึงประสงค์จากยาที่พบในผู้ป่วย โดยเฉพาะอาการไม่พึงประสงค์ของยาเคมีบำบัดต่อระบบเลือด หรือผลแทรกซ้อนที่เกิดจากยาเคมีบำบัด ผู้

ป่วยโดยส่วนใหญ่จะได้รับการติดตามดูแลและได้รับการแก้ไขปัญหาจากแพทย์ และได้รับคำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติม ให้ผู้ป่วยซักถามข้อสงสัย ซึ่งจะช่วยให้ผู้ป่วยสามารถจดจำ เกิดความเข้าใจ และปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

การประเมิน การเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา จะพิจารณาจากชนิดของยาที่ผู้ป่วยได้รับ ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ได้แตกต่างกัน การเกิดอาการไม่พึงประสงค์มีความสัมพันธ์กับเวลาที่เกิด การมีสาเหตุอื่นที่อาจเป็นผลให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ และอาการทางคลินิกของผู้ป่วย ร่วมกับผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ ซึ่งพบว่าการประเมินยังมีข้อจำกัด สำหรับอาการไม่พึงประสงค์บางอย่าง ที่มีปัจจัยร่วมหลายประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์นั้น เช่น ภาวะโลหิตจาง ในผู้ป่วยโรคมะเร็งเป็นภาวะที่พบบ่อย สาเหตุอาจเกิดจากโรคมะเร็งเองซึ่งเป็นโรคเรื้อรัง การเสียเลือดในระบบทางเดินอาหาร (Chronic gastrointestinal blood loss) ยาเคมีบำบัด หรือ การที่มะเร็งเกิดการลุกลามทำลายไขกระดูก อาการอ่อนเพลียไม่มีแรง เป็นอาการไม่พึงประสงค์ที่มีรายงานการพบบ่อย ซึ่งมีสาเหตุการเกิดหลายประการ เช่น จากตัวโรคเอง จากยาเคมีบำบัด ภาวะโลหิตจาง ความเจ็บปวด หรือ จากสภาพจิตใจของผู้ป่วย

ผลการประเมิน ความเป็นไปได้ของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา โดยใช้ Naranjo's Algorithm (แสดงดังตารางที่ 20 และ ตารางที่ 21) พบว่ายังมีข้อจำกัดบางประการ เกณฑ์ในบางข้อยังไม่สามารถกระทำได้นอกจากนี้ในทางปฏิบัติ ยังไม่มีการตรวจวัดระดับยาในเลือดเพื่อยืนยันการเกิดพิษ หรืออาการไม่พึงประสงค์ดังกล่าว ทำให้ผลการประเมินมีความน่าเชื่อถือลดลง การนำเกณฑ์ไปใช้จึงต้องเลือกให้เหมาะสม และควรคำนึงถึงข้อจำกัดเหล่านี้

ตารางที่ 20 แสดงความเป็นไปได้ของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ที่พบจากการใช้ยาเคมีบำบัดในผู้ป่วยกลุ่มควบคุม เมื่อประเมินด้วย Naranjo's algorithms

ลักษณะอาการไม่พึงประสงค์	รวม (คน)	ผลการประเมินโดย Naranjo's		
		definite	probable	possible
1. อาการไม่พึงประสงค์ต่อไขกระดูก				
ภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ	8	7	1	-
ภาวะเกล็ดเลือดต่ำ	1	1	-	-
ภาวะโลหิตจาง	16	-	15	1
2. อาการต่อระบบทางเดินอาหาร				
คลื่นไส้ อาเจียน	18	18	-	-
การรับรสเปลี่ยน	1	-	1	-
เบื่ออาหาร	14	9	5	-
เยื่อช่องปากอักเสบ	5	5	-	-
ท้องเสีย	3	3	-	-
ท้องผูก	3	-	3	-
3. ความผิดปกติของผลทางห้องปฏิบัติการ				
การเพิ่มขึ้นของเอนไซม์ Alkaline phosphatase	8	-	3	5
การเพิ่มขึ้นของเอนไซม์ SGOT,SGPT	3	-	2	1
4. อาการไม่พึงประสงค์ต่อระบบประสาทและกล้ามเนื้อ				
ชาตามปลายมือ ปลายเท้า	7	2	4	1

ตารางที่ 20 (ต่อ) แสดงความเป็นไปได้ของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ที่พบจากการใช้ ยาเคมีบำบัดในผู้ป่วยกลุ่มควบคุม เมื่อประเมินด้วย Naranjo's

ลักษณะอาการไม่พึงประสงค์	รวม (คน)	ผลการประเมินโดย Naranjo's		
		definite	probable	possible
ความเป็นพิษต่อหู	1	-	1	-
ปวดกล้ามเนื้อ กระดูก	4	2	1	1
5. อาการไม่พึงประสงค์ต่อผิวหนังและเล็บ				
ผื่นร่วน	27	26	1	-
ผิวหนังและเล็บเปลี่ยนแปลง	2	-	2	-
6. อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ				
หลอดเลือดดำอักเสบ	1	1	-	-
อ่อนเพลีย ไม่มีแรง	18	3	13	2
ปัสสาวะมีสีแดงเนื่องจากยา	-	-	-	-

ตารางที่ 21 แสดงความเป็นไปได้ของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ที่พบจากการใช้ยาเคมีบำบัดในผู้ป่วยกลุ่มศึกษา เมื่อประเมินด้วย Naranjo's algorithms

ลักษณะอาการไม่พึงประสงค์	รวม (คน)	ผลการประเมินโดย Naranjo's		
		definite	probable	possible
1. อาการไม่พึงประสงค์ต่อไขกระดูก				
ภาวะเม็ดเลือดขาวต่ำ	8	7	1	-
ภาวะเกล็ดเลือดต่ำ	2	2	-	-
ภาวะโลหิตจาง	19	-	16	3
2. อาการต่อระบบทางเดินอาหาร				
คลื่นไส้ อาเจียน	27	27	-	-
การรับรสเปลี่ยน	5	-	5	-
เบื่ออาหาร	17	10	7	-
เยื่อช่องปากอักเสบ	3	3	-	-
ท้องเสีย	5	2	3	-
ท้องผูก	5	-	3	2
3. ความผิดปกติของผลทางห้องปฏิบัติการ				
การเพิ่มขึ้นของเอนไซม์ Alkaline phosphatase	14	-	5	9
การเพิ่มขึ้นของเอนไซม์ SGOT,SGPT	5	-	2	3
4. อาการไม่พึงประสงค์ต่อระบบประสาทและกล้ามเนื้อ				
ชาตามปลายมือ ปลายเท้า	5	3	2	-

ตารางที่ 21 (ต่อ) แสดงความเป็นไปได้ของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ที่พบจากการใช้ ยาเคมีบำบัดในผู้ป่วยกลุ่มศึกษา เมื่อประเมินด้วย Naranjo's

ลักษณะอาการไม่พึงประสงค์	รวม (รวม)	ผลการประเมินโดย Naranjo's		
		definite	probable	possible
ความเป็นพิษต่อหู	-	-	-	-
ปวดกล้ามเนื้อ กระดูก	2	-	2	-
5. อาการไม่พึงประสงค์ต่อผิวหนังและเล็บ				
ผื่นร่วน	26	26	-	-
ผิวหนังและเล็บเปลี่ยนแปลง	1	-	1	-
6. อาการไม่พึงประสงค์อื่นๆ				
หลอดเลือดดำอักเสบ	-	-	-	-
อ่อนเพลีย ไม่มีแรง	12	2	10	-
ปัสสาวะมีสีแดงเนื่องจากยา	2	-	-	-

2.2.2.2 ปัญหาการใช้ยาตามสั่ง

จากการติดตามสัมภาษณ์ ผู้ป่วยที่กลับมารับการรักษาค่อย หลังออกจาก โรงพยาบาล พบจำนวนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาในผู้ป่วยกลุ่มศึกษา 27 ราย จำนวน 30 ปัญหา จากจำนวนขนานยาที่ได้รับกลับบ้าน จำนวน 118 ขนาน ซึ่งน้อยกว่ากลุ่มควบคุมที่พบ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาในผู้ป่วย 32 ราย จำนวน 61 ปัญหา จากจำนวนขนานยาที่ได้รับ กลับบ้านจำนวน 105 ขนาน รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 22

ปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่งที่พบในผู้ป่วย หลังออกจากโรงพยาบาล ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากยาที่แพทย์สั่งจ่าย เพื่อใช้ช่วยป้องกันหรือแก้ไขผลอันไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด ซึ่งเป็นยาต้านมะเร็งในรูปยาเม็ดหรือยาน้ำ ปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่งที่เกิดจากยาเคมีบำบัด พบในผู้ป่วย 2 ราย 1 รายอยู่ในกลุ่มควบคุมซึ่งลิ้มรับประทานยา UFT® ซึ่งเป็นยาแบบเม็ดของ Fluorouracil และอีก 1 รายอยู่ในกลุ่มศึกษาซึ่งขาดการฉีดยา Interferon α ซึ่งได้รับการสั่งจ่ายโดยให้แพทย์ที่คลินิกเป็นผู้ฉีดยาให้ เหตุผลเนื่องมาจากมีปัญหาทางการเงิน

ปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่งที่ พบในกลุ่มศึกษาส่วนใหญ่ คือ การใช้น้อยกว่าที่แพทย์สั่ง (ร้อยละ 56.6 ของจำนวนปัญหาการไม่ใช้ยาทั้งหมดที่พบในกลุ่มศึกษา) และการใช้อื่นนอกเหนือจากแพทย์สั่ง (ร้อยละ 36.6 ของจำนวนปัญหาการไม่ใช้ยาทั้งหมดที่พบในกลุ่มศึกษา) ซึ่งคล้ายกับสภาพปัญหาที่พบในกลุ่มควบคุม ปัญหาที่พบได้รับการแก้ไขโดยการให้คำแนะนำเพิ่มเติม และอธิบายให้ผู้ป่วยเข้าใจถึงความสำคัญ หรือประโยชน์ที่ผู้ป่วยจะได้รับจากการใช้ยาตามที่แพทย์สั่ง จะเห็นได้ว่า ผลการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา มีส่วนช่วยลดการเกิดปัญหาความไม่ใช้ยาตามสั่งในผู้ป่วย เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ป่วยที่ไม่ได้รับคำแนะนำ

โดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่า ปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาของผู้ป่วยจะลดลงได้ โดยการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา โดยเฉพาะปัญหาความไม่สามารถใช้ยาตามสั่ง ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ การขาดความรู้ ความเข้าใจของผู้ป่วย การให้ความรู้และอธิบายให้ผู้ป่วยเกิดความเข้าใจ จะช่วยให้เกิดความร่วมมือที่ดีขึ้น สำหรับกลุ่มยาเคมีบำบัด ซึ่งเป็นกลุ่มยาที่ก่อให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ได้สูง การให้ความรู้ ข้อแนะนำ และให้การปรึกษา โดยเฉพาะอาการไม่พึงประสงค์ และวิธีปฏิบัติตนเพื่อแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์จากยา ซึ่งแม้ว่าอาการไม่พึงประสงค์บางอย่าง ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือแก้ไขได้ ก็จะช่วยให้ผู้ป่วยมีความเข้าใจ คลายความวิตกกังวล ตลอดจนสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง เมื่อต้องเผชิญกับอาการไม่พึงประสงค์เหล่านี้

ตารางที่ 22 แสดงลักษณะปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่ง ที่พบในผู้ป่วยหลังออกจากโรงพยาบาล

ลักษณะปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่ง	จำนวนปัญหา (ร้อยละ)	
	กลุ่มควบคุม	กลุ่มศึกษา
1. ใช้ยามากเกินกว่าที่แพทย์สั่ง		
ใช้ยาปริมาณมากกว่าแพทย์สั่ง	2 (3.3)	0 (0)
2. ใช้ยาน้อยกว่าที่แพทย์สั่ง	28 (45.9)	17 (56.6)
หยุดใช้ยาก่อนกำหนด	6	7
ใช้ยาปริมาณน้อยกว่าแพทย์สั่ง	7	3
ใช้ยาจำนวนครั้งน้อยกว่าแพทย์สั่ง	15	7
3. ใช้ยาอื่นนอกเหนือจากแพทย์สั่ง	24 (39.3)	11 (36.6)
ใช้ยาสมุนไพร หรือยาแผนโบราณ	17	10
ใช้วิตามินหรืออาหารเสริม	4	0
ใช้ยาแผนปัจจุบันอื่นๆ	3	1
4. ใช้ยาในเวลาที่ไม่เหมาะสม	7 (11.5)	2 (6.6)
รวม	61 (100.0)	30 (100.0)

2.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อการใช้บริการ

มีปัจจัยหลายประการที่พบว่าอาจมีผลเกี่ยวข้อง และส่งผลกระทบต่อประโยชน์ที่ผู้ป่วยจะได้รับจากการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของผู้ป่วย และอาจใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการให้บริการ ให้มีความเหมาะสมกับ

ผู้ป่วย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ป่วยมากที่สุด การวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่อาจมีผลเกี่ยวข้อง และส่งผลกระทบต่อความรู้ ความเข้าใจ ของผู้ป่วยเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษา โดยเฉพาะความรู้ในเรื่องข้อบ่งใช้หรือผลที่คาดหวังจากการใช้ยา อาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากยา และวิธีดูแลปฏิบัติตนเพื่อแก้ไข หรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดจากยา ปัจจัยที่ได้ทำการศึกษาได้แก่

- ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะของผู้ป่วย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา
- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโรคและยา ได้แก่ ช่วงระยะเวลาการดำเนินไปของโรค จำนวนครั้งของการได้รับยาเคมีบำบัด
- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของผู้ป่วย ต่อความรุนแรงของอาการไม่พึงประสงค์ที่ได้รับจากยา

จากการศึกษาโดยหาความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยดังกล่าวกับระดับคะแนนความรู้พื้นฐานของผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา ก่อนได้รับคำปรึกษาแนะนำการใช้ยา พบว่าระดับคะแนนความรู้พื้นฐานของผู้ป่วย มีความสัมพันธ์กับอายุและระดับการศึกษาของผู้ป่วย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อทดสอบด้วย Multiple regression โดยพบว่าผู้ป่วยกลุ่มอายุ 41-60 ปี และอายุ > 60 ปี มีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดมากกว่ากลุ่มอายุอื่น และผู้ป่วยที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า จะมีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดมากกว่า ผู้ป่วยที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ข้อมูลแสดงดังตารางที่ 23 และ 24

การที่ผู้ป่วยที่มีอายุในช่วง 41-60 ปี และอายุ > 60 ปี มีความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดมากกว่ากลุ่มอายุอื่น อาจเนื่องมาจากมีปัจจัยอื่นๆเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ความสนใจและความใส่ใจในสุขภาพของผู้ป่วย การที่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดมาก่อน จากแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์อื่นๆ หรือจากการหาความรู้เพิ่มเติมจากหนังสือ เอกสารต่างๆ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ป่วยกลุ่มนี้มีระดับการศึกษาสูงกว่าผู้ป่วยกลุ่มอื่น จึงอาจเป็นปัจจัยเสริมที่มีส่วนช่วยให้ผู้ป่วย สนใจหาความรู้เพิ่มเติมจากการอ่านเอกสารมากขึ้น ส่วนปัจจัยอื่นๆที่ทำการศึกษา แม้จะพบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับระดับคะแนนความรู้ของผู้ป่วย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่สังเกตได้ว่า ผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดในครั้งแรกๆ หรือผู้ป่วยที่ไม่เคยได้รับการ

ตารางที่ 23 แสดงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดในรูปร้อยละของผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา ในช่วงอายุต่างๆ

อายุ (ปี)	จำนวนผู้ป่วย	คะแนนเฉลี่ยในรูปร้อยละ (Mean \pm SD)
น้อยกว่า 20 - 40	8	28.9 \pm 18.2
41 - 60	22	41.2 \pm 26.1
มากกว่า 60	8	42.3 \pm 23.2
รวม	38	38.7 \pm 24.1

หมายเหตุ : คะแนนความรู้ในช่วงอายุต่างๆ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
($p > 0.05$)

ตารางที่ 24 แสดงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดในรูปร้อยละของผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา ในระดับการศึกษาต่างๆ

การศึกษา	จำนวนผู้ป่วย	คะแนนเฉลี่ยในรูปร้อยละ (Mean \pm SD)
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามัธยม	16	34.8 \pm 18.9
มัธยมหรือต่ำกว่าปริญญาตรี	17	37.9 \pm 26.3
ปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี	5	64.2 \pm 19.5
รวม	38	40.5 \pm 24.1

หมายเหตุ : คะแนนความรู้ในระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี สูงกว่าระดับการศึกษาอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

รักษาด้วยยาเคมีบำบัดมาเลย จะมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดที่ได้รับในการรักษาน้อย และเป็นกลุ่มผู้ป่วยที่มีความตั้งใจ และให้ความสนใจต่อการได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับยา

และเมื่อทำการศึกษาค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับคะแนนความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วยหลังจากที่ได้รับคำแนะนำปรึกษาเรื่องยา พบว่าไม่มีปัจจัยที่ศึกษาใดๆ ไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ ระดับการศึกษา หรือปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับระดับคะแนนความรู้ของผู้ป่วยที่เพิ่มขึ้น หลังจากได้รับคำปรึกษาแนะนำเรื่องยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อทดสอบโดย Multiple regression นั่นคือปัจจัยในเรื่องของอายุ ระดับการศึกษา ระยะการดำเนินของโรค จำนวนครั้งของการได้รับยาเคมีบำบัด มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อระดับความรู้ของผู้ป่วยที่เพิ่มขึ้น หลังจากที่ได้รับคำปรึกษาแนะนำเรื่องยา น้อยมาก

นั่นคือแม้ว่าระดับความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วย ก่อนได้รับคำแนะนำการใช้ยา จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับอายุ และระดับการศึกษาของผู้ป่วย แต่หลังจากที่ผู้ป่วยได้รับคำแนะนำแล้ว พบว่าคะแนนความรู้ของผู้ป่วยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยเหล่านี้เลย แสดงถึงปัจจัยในเรื่องอายุ ระดับการศึกษา และปัจจัยอื่นๆ ไม่มีผลเกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลน้อยมากต่อการรับรู้หรือความรู้ที่ผู้ป่วยได้รับจากการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา เป็นไปได้ว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ไม่ได้รับความรู้หรือคำแนะนำเกี่ยวกับยา หรือข้อปฏิบัติตัวระหว่างการให้ยามาก่อน มีผู้ที่สนใจจริงๆ หรือมีผู้ป่วยบางรายเท่านั้นที่ค้นคว้าหาความรู้ จากการสอบถามจากบุคลากรทางการแพทย์ หรือจากสื่ออื่นๆ ซึ่งถ้าหากได้มีการให้ความรู้ คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ยา อาการไม่พึงประสงค์ที่ควรระวัง และวิธีปฏิบัติตัวในระหว่างที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดแล้ว ผู้ป่วยก็จะมีความรู้เพิ่มขึ้นโดยไม่มีผลจากปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง การที่มีผู้ให้คำแนะนำจะทำให้ผู้ป่วยมีความเข้าใจต่อโรค และอาการไม่พึงประสงค์มากขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด มีความกระตือรือร้น สนใจและให้ความใส่ใจในสุขภาพของตนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การที่มีผู้แสดงความเอาใจใส่ ให้ความสนใจและยินดีให้คำแนะนำปรึกษา อาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้น

2.4 ความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ป่วย ที่ได้รับบริการให้คำปรึกษาแนะนำ การใช้ยา ก่อนออกจากโรงพยาบาลจำนวน 30 ราย พบว่า ผู้ป่วยโดยส่วนใหญ่ มีความพอใจต่อการดำเนินงาน ให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาก่อนออกจากโรงพยาบาล และต้องการให้มีบริการนี้ อยู่ต่อไป โดยให้เหตุผลว่า ความรู้และคำแนะนำที่ได้รับ ทำให้ผู้ป่วยทราบเกี่ยวกับ วิธีการดูแลตนเอง ในขณะที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ได้รับความรู้เกี่ยวกับยาชนิดอื่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะมี ประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติตน และทำให้รู้สึกได้รับความปลอดภัยจากการใช้ยาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ผู้ป่วยยังเห็นว่าบริการนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยต่อไป มีส่วนช่วยให้ผู้ป่วยมีกำลังใจเพิ่ม มากขึ้น เนื่องจากมีผู้ให้คำปรึกษาและดูแลเอาใจใส่ ซึ่งควรให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

สำหรับผู้ป่วยที่ไม่พึงพอใจต่อการให้บริการให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องยาก่อนออก จากโรงพยาบาล และมีความเห็นว่าการให้คำแนะนำปรึกษาแนะนำการใช้ยาไม่มีประโยชน์ต่อผู้ ป่วย พบว่าเป็นผู้ป่วยที่มีภาวะอาการที่รุนแรงง่าย มีการดำเนินของโรคที่เลวลง และมักจะไม่ พึงพอใจกับการให้บริการทางด้านการรักษาพยาบาลต่างๆของโรงพยาบาล

ตารางที่ 25 ความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา

ความคิดเห็นของผู้ป่วย	จำนวนผู้ป่วย (n=30)	ร้อยละ
1. ประโยชน์ที่ได้รับ จากการให้คำปรึกษา แนะนำการใช้ยา		
1.1 ไม่มีประโยชน์	1	3.3
1.2 มีประโยชน์	29	96.7
ได้รับความรู้เกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์	12	27.3
ได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง	20	45.4
ได้รับความรู้เกี่ยวกับยาชนิดอื่นที่ได้รับ	12	27.3
2. ความพึงพอใจต่อบริการ		
2.1 ไม่พอใจ	2	6.7
2.2 พอใจ เหตุผล	28	93.3
ได้ความรู้มีประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติ	22	59.5
รู้สึกปลอดภัยจากการใช้ยามากขึ้น	15	40.5
3. ความต้องการให้มีบริการต่อไป		
3.1 ต้องการ	29	96.7
3.2 ไม่ต้องการ	1	3.3
4. เวลาของการให้บริการ		
4.1 เหมาะสม	27	90.0
4.2 ไม่เหมาะสม	0	0
4.3 ไม่ระบุข้อมูล	3	10.0